

16+

Узлёт
Алега
Лойкі
стар. 4

Шчасце
пошукаў
сябе
стар. 6

Чарнобыльская
трагедыя —
у кіно
стар. 14

Выразнае, гарачае, магутнае...

З фонду Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Карціна Ісаака Давідовіча і Яўгена Ціхановіча «Свята Перамогі 9 мая 1945 г. у Мінску», 1955 г.

Значная частка твораў мастацтва, прысвечаных тэмам барацьбы і Вялікай Перамогі, захоўваецца ў сховішчах Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Напрыклад, жывапісная калекцыя налічвае больш як 500 карцін: гэта і работы, створаныя айчыннымі мастакамі ў гады вайны (іх каля 200), і творы, што з'явіліся неўзабаве пасля вызвалення Беларусі, і палотны наступных дзесяцігоддзяў. Бясспрэчна, кожны жывапісец імкнецца праўдзіва і адметна расказаць пра падзеі, рэха якіх да часу не было далёкім. Выразнае, гарачае, магутнае, яно галасіла...

Перыяд актыўнага папаўнення жывапіснага фонду музея гісторыі Айчыннай вайны прыпаў на 1960—1980 гады. Менавіта тады ў калекцыю паступіла ўнікальная серыя карцін «Лічбы на сэрцы» народнага мастака СССР і БССР, Героя Беларусі Міхаіла Савіцкага. Аднак не меней важныя — творы першага дзесяцігоддзя пасля заканчэння вайны, прысвечаныя святу Перамогі. Сярод іх — «Парад партызан у Мінску 16.07.1944 г.» Яўгена Зайцава і «Нядзельнік па аднаўленні г. Мінска» Монаса Манасзона (абедзве работы датуюцца 1947 годам). Магчыма, меней знаёмая сучаснаму глядачу намаляваная ў 1955 годзе карціна Яўгена Ціхановіча і Ісаака Давідовіча «Свята Перамогі 9 мая 1945 г. у Мінску»: прыклад сацрэалізму, дакумент эпохі, адбітак агульнага лёсу народа.

«ЛіМ»-акцэнт

Свята. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў прываслаўных хрысціян са Светлым Уваскрэсеннем Хрыстовым, адзначыўшы, што Вялікдзень для ўсяго хрысціянскага свету з'яўляецца сімвалам трыумфу веры, жыцця і справядлівасці. «Шмат стагоддзяў прываслаўныя традыцыі напаўняюць душу беларускага народа выратавальнымі ісцінамі хрысціянства, дапамагаюць захаваць нашы бяспэчныя скарбы: любоў да роднай зямлі, талерантнасць, мудрасць і сілу адзінства», — падкрэсліў Кіраўнік дзяржавы. Наведваючы ў свята прываслаўны храм у Тураве, беларускі лідар заклікаў грамадзян да стварэння: «У нашых сілах з малітвай аб Беларусі, з любоўю ў сэрцы рабіць усё, каб праз стагоддзі нашчадкі ўспаміналі пра нас з гонарам і павагай».

Узнагароды. Дзяржаўных узнагарод удастоены 47 прадстаўнікоў розных сфер дзейнасці. Адпаведны ўказ падпісаў Прэзідэнт Беларусі. Ордэны, медалі і ганаровыя званні прысуджаны за шматгадовую плёную працу, высокі прафесіяналізм, узорнае выкананне службовых абавязкаў, дасягненні ў сферы навукі і адукацыі, заслугі ў захаванні і папулярнавання нацыянальнай культуры, актыўную грамадзянскую пазіцыю. Сярод узнагароджаных медалём «За працоўныя заслугі» — намеснік дырэктара па навуковай рабоце Нацыянальнага гістарычнага музея Ніна Калымага. Медаля Францыска Скарыны ўдастоены кіраўнік заслужанага аматарскага калектыву Беларусі ансамбля танца «Сузор'е» Вадзім Матанцаў. За шматгадовую плёную працу, высокі прафесіяналізм, значны асабісты ўклад у развіццё паліграфічнай галіны і кнігавыдавецтва Падзякі Прэзідэнта ўдастоены генеральны дырэктар выдавецтва «Беларускі Дом друку» Раман Алейнік.

Юбілей. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага артыста Беларусі Аляксандра Яфрэмава з 70-годдзем. «Вы належыце да плеяды таленавітых людзей, якія сваёй апантанай працай ствараюць сапраўдныя шэдэўры, не баяцца адстойваць праўду і гістарычную ісціну», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што пад кіраўніцтвам Аляксандра Яфрэмава Тэатр-студыя кінаакцёра за 30 гадоў вырас у знакаміты калектыў са сваім непаўторным абліччам і сапраўднымі зоркамі, запатрабаванымі не толькі ў Беларусі.

Віншаванне. Кіраўнік дзяржавы павіншаваў супрацоўнікаў сферы інфармацыі і сувязі з Днём друку і Днём работнікаў радыё, тэлебачання і сувязі. «Дзякуючы высокаму прафесіяналізму беларускіх журналістаў, выдаўцоў, паліграфістаў і сувязістаў у краіне створаны і даступны кожнаму якасны і дакладны кантэнт, які дае магчымасць людзям аб'ектыўна ацэньваць рэаліі сённяшняга жыцця. Расказваючы аб падзеях у краіне і свеце, рэалізоўваючы актуальныя грамадска-палітычныя, сацыяльна-эканамічныя, творчыя праекты, вы ствараеце эмацыянальны фон і фарміруеце палітычную культуру ў грамадстве», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што шмат у чым ад грамадзянскай пазіцыі работнікаў гэтай сферы залежыць непахіснасць спрадвечных каштоўнасцей народа, традыцый і дзяржаўнага суверэнітэту.

Масмедыя. Адбылася ўрачыстая цырымонія ўзнагароджання пераможцаў і лаўрэатаў XVII Нацыянальнага конкурсу «Залатая Ліцера». Гэтым разам на конкурс было прадстаўлена 335 заявак ад рэспубліканскіх і рэгіянальных друкаваных СМІ, інфармацыйных агенцтваў і сеткавых выданняў: 270 з іх — ад рэгіянальных СМІ, 48 — рэспубліканскіх, 17 — гарадскіх і карпаратыўных. У шэрагу намінацый адзначаны выданні РВУ «Выдавецкі дом «Звязда». Часопіс «Родная прырода» — пераможца ў намінацыі «Найлепшыя матэрыялы навуковай, навукова-папулярнай тэматыкі», паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі. Дыплом лаўрэата ў намінацыі Гран-пры атрымаў праект «Дарогамі славы», рэалізаваны на старонках газеты «Звязда» да 75-годдзя Вялікай Перамогі. «Звязда» адзначана і яшчэ ў чатырох намінацыях.

Конкурс. Міністэрства інфармацыі Беларусі аб'яўляе конкурс на найлепшае асвятленне Года народнага адзінства, паведамляецца на сайце ведамства. Асноўнымі мэтамі творчага конкурсу з'яўляюцца правядзенне дзяржаўнай інфармацыйнай палітыкі, накіраванай на забеспячэнне дзяржаўных і грамадскіх інтарэсаў; фарміраванне і ўмацаванне ў насельніцтва грамадзянска-патрыятычных, духоўна-маральных якасцей, беларускай ідэнтычнасці, далучэнне маладога пакалення да гісторыка-культурных каштоўнасцей, набывтых сумеснымі сіламі за гады незалежнасці краіны; з'яднанне беларускага народа на аснове ідэй суверэнітэту і незалежнасці. Матэрыялы, прадугледжаныя інструкцыяй аб падарку правядзення конкурсу, з 1 да 12 снежня прадстаўляюцца ў Міністэрства інфармацыі.

Праект. Першы нацыянальны канал Беларускага радыёконкурсу «Маладыя таленты Беларусі»: прызёрамі юбілейнага праекта сталі 144 фіналісты, паведамляе БелТА. Юбілейны праект стаў самым маштабным за ўсю сваю гісторыю, сабраўшы 632 заяўкі на ўдзел ад дзяцей з розных куткоў краіны. Рашэннем экспертнай калегіі Гран-пры конкурсу прысуджана 5 удзельнікам праекта ў розных намінацыях: Валерыі Шманай (Жодзіна), Вікторыі Янушкевіч (Ракаў), народнаму хору «Радзейка» (Гомель), народнаму ансамблю цымбалістаў «Лілея» (Брэст) і народнаму духавому аркестру УА «МДМК імя Агііна» (Маладзечна). Лаўрэатамі I, II і III ступеней вызначаны 76 салістаў і калектываў, спецыяльных дыпламаў праекта ўдастоены 63 удзельнікі.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

праекты

Краязнаўства як аснова духоўнасці

У Брэсце плануюць правесці міжнародны круглы стол «Радзімазнаўчы аспект у творчасці пісьменнікаў СНД». Арганізатарамі асветніцкага праекта выступаюць Брэсцкая абласная бібліятэка імя Максіма Горкага, РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі. Мяркуецца, што падзея адбудзецца 4 чэрвеня.

Арганізатары папярэдне вызначылі наступнае праблемна-тэматычнае поле: выданне краязнаўчай літаратуры на тэрыторыі Беларусі і ў краінах Садружнасці Незалежных Дзяржаў; пошукава-даследчая работа па вывучэнні гісторыі малой радзімы, увод створаных дакументаў у навуковае і культуралагічнае кола даследаванняў; папулярнавання

краязнаўчых ведаў і вынікаў даследаванняў у грамадстве, далучэнне моладзі да краязнаўчай дзейнасці; адлюстраванне краязнаўства ў навукова-папулярных публікацыях і мастацкіх творах; літаратурнае краязнаўства як аснова грамадзянска-патрыятычнага і духоўна-маральнага выхавання моладзі.

Папярэднія заяўкі аб удзеле з тэмай даклада прымаюцца да 10 мая на электронную пошту milak65@mail.ru. Магчыма і завочная форма далучэння да праекта. Відэадаклады (якія будуць даступныя на YouTube-канале бібліятэкі) трэба даслаць таксама на электронную пошту да 24 мая.

Да ўдзелу ў круглым stole запрашаюцца краязнаўцы, пісьменнікі, журналісты, бібліятэкары і іншыя зацікаўленыя асобы. Па выніках праекта плануецца выдаць зборнік матэрыялаў.

Сяргей ШЫЧКО

круглы стол

Змітрок Бядуля: больш блізкі і зразумелы

Падчас круглага стала «Беларускі салавей», арганізаванага ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі і прымеркаванага да 135-гадовага юбілею Змітрака Бядулі, прэзентавана грунтоўная віртуальная экспазіцыя аб жыцці і творчасці пісьменніка.

На інфармацыйным рэсурсе бібліятэкі любы карыстальнік, не выходзячы з дома, можа знайсці падрабязныя біяграфічныя звесткі пра Змітрака Бядулю, азнаёміцца з яго кніжнай спадчынай, прагледзець галерэю фотаздымкаў з фондаў партнёраў праекта «На хвалі часу, у плыні жыцця», пачытаць лісты і рукапісы літаратара, вывучыць матэрыял пра адлюстраванне яго творчасці ў розных галінах культуры.

Акцэнт у вывучэнні творчасці Змітрака Бядулі ў сучасным сацыякультурным кантэксце Беларусі абазначыла даследчыца яго творчай спадчыны доктар філалагічных навук, прафесар Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна Зоя Мельнікова.

Яфім Плаўнік, сын Змітрака Бядулі, які стаў ганаровым госцем круглага стала, падзяліўся цёплым сямейнымі ўспамінамі. З прамовы ўсе даведаліся пра найбольш важнае: якім чалавекам быў яго бацька. Расповед пра родных пісьменніка і асяроддзе зрабіў на прысутных вялікае ўражанне: сталі больш зразумелымі некаторыя сюжэты ў творчай спадчыне пісьменніка. Дзякуючы кранальным дзіцячым успамінам Яфіма Самуілавіча асоба Змітрака Бядулі паўстала ў новых гранях.

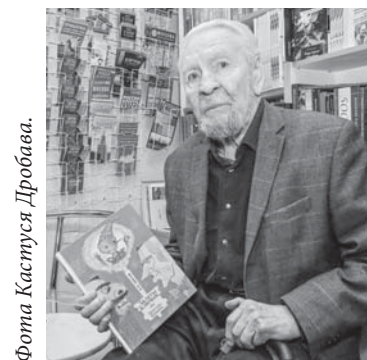
прэзентацыя

«Залаты ключык» праз 50 гадоў

Класіка дзіцячай літаратуры — знакамітая казка «Залаты ключык, або Прыгоды Бураціна», на якой вырасла не адно пакаленне, стала даступней для айчынных чытача. Прэзентацыя новага выдання твора Аляксея Талстога з ілюстрацыямі народнага мастака Беларусі Васіля Шаранговіча адбылася ў «Акадэмікнізе». Кнігу з тэкстам на беларускай мове сёлета перавыдала выдавецтва «Беларусь».

Дырэктар выдавецтва Сяргей Пешын на прэзентацыі падкрэсліў: «У гэтай кнізе праца ілюстратара стаіць нараўне з працай аўтара. Дзіцяці было б вельмі цяжка зразумець, хто такі Калабок, Чабурашка або Бураціна, калі б вобразы, прыдуманых мастакамі, не прысутнічалі ў кнігах».

Малюнкi знакамітага мастака маюць працяглую гісторыю: вобразы Бураціна, Карабаса і Дурамара Васіль Шаранговіч прыдумаў аж 50 гадоў таму. Менавіта ў 1971 годзе ў выдавецтве «Беларусь» выйшла кніга «Залаты ключык» з тэкстам казкі на беларускай мове. Выданне было ўпрыгожана 30 акварэлямі. За гэтую працу

Васіль Шаранговіч.

мастак атрымаў мноства прызоў на рэспубліканскіх і міжнародных конкурсах. З той пары кніга перадавалася не толькі ў Беларусі, але і ў цэнтральных выдавецтвах СССР, дзе выходзіла мільённымі тыражамі.

Васіль Шаранговіч адзначае: «Пры чытанні тэкста выбіраў эпізоды, дзе герой эмацыянальна перажывае або дзейнічае. Менавіта ў крытычныя моманты ў сутыкненні з Карабасам і Дурамарам, у спрэчках з татам Карлам або размовах з лялькамі тэатра можна найбольш поўна паказаць сутнасць характару героя. У «Залатым ключыку» я звяртаўся да вобраза Бураціна шмат разоў. Прызнаюся,

Падчас пасяджэння круглага стала.

Працягнуў тэму сваякоў і наступнікаў Змітрака Бядулі паэт, кандыдат філалагічных навук, вядучы навуковы супрацоўнік Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Віктар Жыбуль. Ён падзяліўся гісторыяй пошукаў сваякоў Змітрака Бядулі ў далёкім і бліжнім замежжы.

Сярод удзельнікаў разгарнулася шырокая дыскусія аб асобе Змітрака Бядулі і яе значнасці для айчыннага літаратурнага працэсу. Як можна меркаваць з выступленняў асноўнай колькасці ўдзельнікаў, спадчына пісьменніка яшчэ не адно дзесяцігоддзе будзе асэнсоўвацца і вывучацца, гэта тая глеба, дзе заўжды будзе месца для пошукаў і адкрыццяў.

Яна БУДОВІЧ

гэты персанаж, гарэзлівы і непаздлівы, задаў мне шмат работы! Я не мог яго ўявіць спакойна застылым на стале. Пад канец працы мне падалося, што Бураціна жывы, і я з ім размаўляю... Самае цікавае — праз некалькі гадоў у мяне нарадзіўся сын, Уладзіслаў, які як дзве кроплі вады быў падобны на Бураціна. Здаецца, я прыдумаў яго раней у сваіх малюнках».

Дачка народнага мастака — першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў, мастацтвазнаўца Наталля Шаранговіч расказала: «У нас захаваліся не толькі ўсе ілюстрацыі, якія апублікаваны ў кнізе, але і мноства іншых варыянтаў, створаных пры падрыхтоўцы выдання. Калі бярэш у рукі арыгіналы 1971 года, разумееш, якая вялікая гісторыя ў гэтай кнігі і малюнкаў».

Дарэчы, адна з прыхільніц казкі пра драўлянага чалавечка прынесла на прэзентацыю выдання першы «Залаты ключык» на беларускай мове 1971 года са сваёй хатняй бібліятэкі. Напрыканцы імпрэзы ўсе жадаючыя змаглі асабіста пагутарыць з Васілём Шаранговічам і атрымаць новую кнігу з яго аўтографам.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

выстаўкі

Шэдэўры французскага пераплётнага мастацтва

У Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылося ўрачыстае адкрыццё выстаўкі «Французскі суперэкслібрыс XVII—XVIII стст.», дзе прадстаўлены ўнікальныя каштоўныя ўзоры французскага пераплётнага майстэрства з геральдычнымі суперэкслібрысамі.

З прывітальным словам выступіў намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Аляксандр Суша, які адзначыў: «У фондах нашай бібліятэкі ёсць надзвычай цікавая і каштоўная калекцыя французскіх суперэкслібрысаў. Па сутнасці, гэта знак уласнасці, які ставіцца на вокладцы. Часцей за ўсё гэта цісненне з нанясеннем пазалоты. Раней такія кнігі маглі мець далёка не ўсе, а сёння гэтая з'ява стала яшчэ больш рэдкай, чым пяць стагоддзяў таму. Суперэкслібрыс — тое, што адразу вылучае кнігу і аўтаматычна надае ёй каштоўнасць, прычым выключную. Гэтыя выданні ёсць у зборах большасці нацыянальных бібліятэк, і кожная з іх

ганарыцца ім, рызаваць талоніі». **НАВІНЫ ПАНЯДЗЕЛАК** Французскія суперэкслібрысы XVII—XVIII стст. — узоры французскага пераплётнага майстэрства XVII—XVIII стст., выданні з геральдычнымі суперэкслібрысамі славутых дзяржаўных, палітычных і ваенных дзеячаў Францыі, арыстакратыі: караля Людовіка XIII «Справядлівага», «караля-сонца» Людовіка XIV, каралевы Марыі-Тэрэзіі Аўстрыйскай, караля Людовіка XV «Кяханага», каралевы Марыі Ляшчынскай (дачкі караля Рэчы Паспалітай) і інш. Акрамя гэтага, наведвальнікі выстаўкі могуць пазнаёміцца з вынікамі выдавецкага праекта «Камплект паштовак. Французскі суперэкслібрыс XVII—XVIII стст.», падрыхтаванага ў 2020 годзе навукова-даследчым і выдавецкім

Французскія суперэкслібрысы XVII—XVIII стст.

аддзеламі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Набор паштовак можна набыць у кіёску бібліятэкі.

Усе суперэкслібрысы — інфарматыўная гістарычная крыніца аб інтэлектуальным жыцці Францыі, таму яны вабяць не толькі кнігазнаўцаў, але і аматараў геральдыкі, фалерыстыкі, палеаграфіі, генеалогіі. Экспазіцыю «Французскі суперэкслібрыс XVII—XVIII стст.» можна наведаць да 31 мая.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Фота з сайта Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

з нагоды

Родныя крыніцы

Паэту Міхасю Рудкоўскаму ў красавіку споўнілася 65 гадоў. З нагоды яго юбілею Ганцавіцкая цэнтральная раённая бібліятэка імя В. Ф. Праскурава правяла некалькі мерапрыемстваў. Некаторыя з іх ладзіліся на радзіме творцы ў вёсцы Востраў, дзе ўдзельнікі невялікай вандроўкі наведалі магільны паэты і музей літаратара.

Імпрэза «Родныя крыніцы Міхася Рудкоўскага» адбылася ў райцэнтры, у кінатэатры «Малодасць». Прагучала шмат успамінаў у тэатралізаванай форме. Паэты згадвалі Віктар Гардзей, Ірына Рудкоўская, Уладзімір Ягоўдзік. Некаторыя расповеды суправаджаліся ўрыўкамі з відэафільмаў.

Пра творчасць Міхася Рудкоўскага расказалі пляменніца паэты Ала Хваль, былы дырэктар раённай бібліятэчнай сістэмы Тамара Валуевіч, рэдактар раённай газеты «Савецкае Палесце» Галіна Пупач, паэты-землякі Аляксей Галаскок, Ала Мірзаліева, Ніна Кавальчук і інш.

Юныя ўдзельнікі ўзорнага літаратурнага аб'яднання «Верасок» раённага цэнтра дзіцячай і юнацкай творчасці прачыталі вершы паэты. Удзел «вераскоўцаў» у мерапрыемстве дае надзею, што творчасць Міхася Рудкоўскага не будзе забыта.

Таццяна МАЛЯЎКА

на развітанне

Трываласць творцы

Удалёкім ужо 1999 годзе, калі мой сябра і папечнік Іван Стадольнік захварэў на анкалогію і прагнозы на выздаравленне былі не дужа сцяшальныя, я як мог стараўся падбадзёрыць Івана.

А ён трымаўся годна і мужна, не даючы сабе дазволу для роспачы, спяліў надзею на лепшае. Дзякуй Богу, тады Стадольнік хваробу адужаў і пасля складанай аперацыі не страціў веры ў лепшае. Па-ранейшаму быў актыўным у творчасці, удзельнічаў у пісьменніцкіх справах, цікавіўся навінкамі літаратуры.

Гэтая трываласць перадалася Івану ад маці, якая ў цяжкіх умовах гадавала сына адна, бо бацька Стадольніка загінуў на фронце. З малых гадоў Іван спазнаў нялёгкі хлеб ваеннага і пасляваеннага дзяцінства, але здолеў атрымаць адукацыю, як кажуць, выйшаў у людзі.

Адным з першых сваіх літаратурных настаўнікаў Стадольнік лічыў легендарнага Янку Журбу, які ў той час жыў у Полацку і заўважыў талент юнага навучэнца медвучылішча. Першыя публікацыі ў полацкай газеце неўзабаве атрымалі працяг, калі дантыст з Глыбоччыны (менавіта туды паехаў Іван па размеркаванні) стаў штатным супрацоўнікам найстарэйшай у Беларусі газеты. Там у 1967

годзе мы пазнаёміліся і пасябравалі на ўсе астатнія гады.

«Назаві мяне братам» — такі заглавак мела мая невялікая зацёмка пра сябра. Гэта яго словы, за якія я быў яму вельмі ўдзячны. Ён марыў, каб нашы ўнукі, мой Мацвей і яго Ульяна, пазнаёміліся і пасябравалі, ганарыўся старэйшым унукам Іванам, сваімі дачкамі Аэлітай і Юлай, цікавіўся, як жывуць мае дзеці, якіх ведаў ад самага іх маленства.

Час няўмольны. Сёння майго названага брата не стала. Але ён пакінуў яркі след не толькі ў маёй душы. Засталіся кнігі, засталася светлая памяць у многіх людзей з Мінска, Докшыц, Полацка. Хай гэтая памяць жыве вечно!

Навум ГАЛПЯРОВІЧ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае сгарадское аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці пісьменніка Івана Канстанцінавіча СТАДОЛЬНІКА і выказваюць шчырыя спачуванні яго родным і блізкім.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае сгарадское аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці пісьменніцы Таісы Іосіфаўны СУПРАНОВІЧ і выказваюць шчырыя спачуванні яе родным і блізкім.

імпрэзы

3 журналісцкім падыходам

У Астравецкай раённай бібліятэцы адбылася прэзентацыя новай кнігі Ніны Рыбік «Кожны стрэчны нам — Настаўнік», у якой аўтар сабрала найлепшыя журналісцкія творы, напісаныя ёй за больш як сорок гадоў. Выданне знаёміць чатача з цікавымі людзьмі, прымушае задумацца над адвечнымі пытаннямі, часам усміхнуцца, а калі нікалі і паплакаць.

На мерапрыемства завіталі прадстаўнікі мясцовай улады, калегі-журналісты з Ашмянскага і Смаргонскага раёнаў, намеснік старшыні Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Дзмітрый Радзівончык, прыхільнікі творчасці, сябры і чытачы Астравецкай раённай бібліятэкі. Да прэзентацыі былі падрыхтаваны відэафільм на аснове сямейнага архіва, кніжная выстаўка «Пісьменнік. Журналіст. Чалавек». Падчас цёплай сустрэчы гучалі шчырыя словы падзякі аўтару за творчасць, пажаданні далейшай плённай працы. У канцы імпрэзы адбылася аўтограф-сесія.

Вольга ТВАРАГАЛЬ

Бывай, калега...

Пайшоў з жыцця вядомы беларускі пісьменнік, журналіст Іван Стадольнік. Іван Канстанцінавіч — «вожыкавец» са стагам: дэбютаваў у часопісе ў 1967 годзе гумарэскай «Прататып» і пасля прысвяціў выданню больш як адзінаццаць гадоў.

Вырас ад рэдактара аддзела да адказнага сакратара. Напісаў некалькі кніг гумару. З адной з іх — «Як тут не смяяцца» (1985) — дэбютаваў у «Бібліятэцы «Вожыка»». Яго творы былі заўсёды напоўнены трапнымі вясёлымі назіраннямі, дасціпнымі апісаннямі, цёплай усмешкай.

Рэдакцыя і рэдкалегія часопіса сатыры і гумару «Вожык» смуткуюць з прычыны смерці Івана Канстанцінавіча Стадольніка і выказваюць шчырыя спачуванні яго родным і блізкім.

«ЛіМ»-люстэрка

Першае Міжнароднае дзіцячае біенале праходзіць у Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў, перадае БелТА. «Мы ўпершыню сабралі на дарослай выставачнай пляцоўцы крэатыўныя праекты дзяцей, а таксама цікавыя ініцыятывы і педагагічныя практыкі ў сферы дзіцячай творчасці», — адзначылі арганізатары. У праграме можна ўбачыць галоўны трэнд года — *upcycling* (на біенале гэта арт-аб'екты са старых, непатрэбных цацак і іх частак), створаныя дзецьмі стыкеры для *Telegram* і інш. Падчас біенале пройдзе V Міжнародны фестываль-конкурс дзіцяча-маладзёжнай творчасці «Асамблея мастацтваў. Кубак Беларусі па мастацкай творчасці», які з'яўляецца часткай праекта *World Art Cup*. Акрамя таго, будзе працаваць выстаўка работ пераможцаў міжнароднага конкурсу «Мы — дзеці космаса». У ім прынялі ўдзел хлопчыкі і дзяўчынкі з 17 краін, якія прыслалі больш за 20 тысяч работ. За час правядзення праекта пройдзе шмат падзей, у тым ліку паказы спектакляў, майстар-класы і інш.

Выстаўка «Сярэбраны пялёстак» у стылі Японскага жывапісу Суміэ праходзіць у мастацкай галерэі «Універсітэт культуры». Праект арганізаваны грамадскім аб'яднаннем усходняй культуры і традыцый «Хагакурэ» сумесна з галерэяй. Суміэ — жывапіс тушшу са сваёй філасофіяй. «Гэта лёгка танец пэндзля, які перадае пяшчотныя пачуцці мастака, адлюстроўваючы вобраз на паперы, — прыкмячаюць арганізатары. — Вобраз не малюецца з натуры: кожны мастак, сузіраючы, любуючыся прыродай, фарміруе яго ў сваім сэрцы. І пасля выказвае на чыстым палатне свае пачуцці». Між тым амаль усе ўдзельнікі не з'яўляюцца прафесійнымі мастакамі — у іх іншыя спецыяльнасці. Наведаць экспазіцыю можна да 19 мая.

Праект «Я Манэ Я Шышкін Я Малевіч» пачаўся ў аўгусте ў анлайн-фармаце і набудзе міжнародны статус. Паведамляецца, што ініцыятыва будзе ажыццёўлена сумесна з Цэнтрам сучаснага мастацтва «Лазня» (Гданьск, Польшча). Да ўдзелу ў мерапрыемстве, якое адбудзецца пяты раз, запрашаюцца мастакі з найлепшымі на іх погляд творамі незалежна ад узросту, узроўню адукацыі і папярэдняга выставачнага досведу. Аўтары могуць працаваць у любых тэхніках, жанрах, стылях і з любымі матэрыяламі. Заяўку можна падаць да 10 мая. Па выніках праекта будзе выдадзены каталог з работамі ўдзельнікаў, створана анлайн-галерэя. Пра карціны і мастакоў арганізатары мяркуюць расказаць на афіцыйных старонках у сацыяльных сетках.

Рэжысёр Раман Паланскі здыме навагоднюю драму, паведамляе РІА «Новости». Новая карціна рэжысёра называецца «The Palace» («Палац»). Падрабязнасці сюжэта пакуль не раскрываюцца: вядома, што падзеі фільма адбываюцца ў 1999 годзе напярэдадні Новага года. Героі стужкі — госці атэля, закінутага ў швейцарскіх Альпах. Іх лёсы перасякаюцца перад надыходам наступнага тысячагоддзя. Апошні фільм рэжысёра — «Афіцэр і шпіён» — пабачыў свет у 2020 годзе і атрымаў тры ўзнагароды нацыянальнай кінапрэміі «Сезар», у тым ліку за найлепшую рэжысуру.

Кінастудыя «Ленфільм» плануе ў чэрвені прадставіць выстаўку, прысвечаную кінарэжысёру Аляксандру Сакураву. Праект будзе прымеркаваны да 70-годдзя майстра кінематографа, паведамляе «ИТАР-ТАСС». У ліку куратараў праекта — галоўны рэдактар часопіса пра кіно «Сеанс» Васіль Сцяпанаў, кінарэжысёр і сцэнарыст Мікалай Хамерыкі ды іншыя. «Выстаўка-падарожжа» ахопіць шэсць лакацый, якіх менавіта — пакуль не ўдакладняецца. Як адзначыў старшыня савета дырэктараў кінастудыі Фёдар Бандарчук, нядаўна пачалася сумесная з Дзяржфільмафондам работа па алічбоўцы ленфільмаўскіх карцін Аляксандра Сакурава.

Ізраільскія навукоўцы правялі даследаванні, якое даказвае сувязь паміж галюцынацыямі і наскальным жывапісам, паведамляе археалагічны часопіс *Time and Mind*. Яны выказалі здагадку, што малюнкi ствараліся старажытнымі людзьмі ў змененым стане свядомасці з-за недахопу паветра. Даследчыкі адзначаюць: натуральная канцэнтрацыя кіслароду ў атмасферы складае 21 %. Вывявы рабіліся ў аддаленых кутках пячор, мастакі запальвалі там факелы, а гэта выклікае змяненне канцэнтрацыі кіслароду. У выніку ў людзей маглі ўзнікнуць галюцынацыі, у прыватнасці адчуванне палёту або лунання. Навукоўцы таксама адзначаюць, што мастакі маглі адмыслова залазіць углыб пячор, каб дасягнуць змененага стану свядомасці і такім чынам знайсці натхненне. Даследаванне было прысвечана вывучэнню менавіта цяжкадаступных месцаў.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Перш за ўсё — улюбёнасць...

Першае, пра што згадваеш, калі чуеш імя Алега Лойкі, — гэта творчы асяродак, літаб'яднанне «Узлёт», якім ён кіраваў чвэрць стагоддзя і ў якім узрасціў мноства вядомых сёння літаратараў: пісьменнікаў і навукоўцаў. Ці не паўплываў на гэта той факт, што ў свой час вершы юнага, яшчэ 12-гадовага, паэта Алега Лойкі ўхваліў Сяргей Новік-Пяюн? Пахвала акрыліла... Потым з'явілася разуменне: наколькі моцна малады лент залежыць ад падтрымкі таго, каму давярае...

Алег Лойка, доктар навук, прафесар, член-ка Акадэміі навук Беларусі, легендарны дэкан філ. факультэта БДУ, аўтар каля 100 кніг, з якіх больш зборнікі паэзіі, 2 раманы, некалькі дзясяткаў літара даследаванняў, шматлікіх перакладаў, рэцэнзій, эсэ.

Найвялікшым захапленнем, якое Алег Лойка пр. праз усё жыццё, стаў Янка Купала. Навуковец даследа, творчасць нацыянальнага гения, з наватарскай смеласцю паказаў многія факты яго біяграфіі, жыццёвую драму і ўзаемаадносіны з пісьменніцкім асяродкам, нават перасэнсаванне спробу самагубства паэта, калі 22 лістапада 1930 года пасля вяртання з чарговага допыту Купала зрабіў сабе харакіры. У адчайным учынку Лойка бачыў пратэст, намаганне сцвердзіць сваю волю, свой шлях, «Беларусь увогуле, яе будучыню ўвогуле».

Даследчык не спыніўся на гэтым — пайшоў далей, выказаўшы ўласную версію гібелі Янкі Купалы. Ключавым момантам бачыў верш «Беларускім партызанам» — голас паэта, лічыў, быў пачуты ва ўсёй Беларусі і ўсесаюзна, стаў магутным, стаў сцвярджаць новае ўзвышэнне, новае самасцвярджэнне народа. «І, хто ведае, ці не стала менавіта гэтае новае пацвярджэнне Я. Купалам ягонага валадарніцтва беларускім словам прычынай яго дачаснай пагібелі», — меркаваў вучоны.

Творчая сустрэча ў Будслаўскай СШ Мядзельскага раёна. Сярод удзельнікаў — Алег Лойка.

А ў адным з апошніх інтэрв'ю ў «ЛіМе» за пяць гадоў да смерці Алега Лойка выказаў перакананне ў тым, што самагубства Янкі Купалы 28 чэрвеня 1942 года насамрэч было забойствам: «Я ведаю псеўданім аднаго з удзельнікаў спецгрупы, якая праводзіла аперацыю. Чалавек гэты жыў у Гародні і прызнаваўся ў прыватнай гутарцы, што меў дачыненне да знішчэння Купалы...»

Адметны факт: Алег Лойка (ці не першым) выказаў думку аб тым, што Янка Купала не пісаў у «Звяду» пісьма-самаагаворвання пад назвай «Адкрыты ліст» (10.12.1930). За яго гэта зрабілі іншыя... Даследчык пацвердзіў сваё меркаванне важкімі аргументамі.

Аналізуючы сучасную яму маладую паэзію, Алег Лойка звярнуў увагу, як шмат у ёй перайманняў, наследаванняў і сувязей са спадчынай Янкі Купалы. У прыватнасці, падкрэсліваў А. Лойка, пераклікаецца з Купалавай наватарская філасофская лірыка Алеся Разанава.

Алег Лойка сябраваў з Уладзімірам Караткевічам. Да грунтоўнага аналізу яго творчасці звярнуўся напрыканцы жыцця, калі быў ужо цяжкахворым. І разам з тым здзейсніў сваю больш як дваццацігадовую задуму — асэнсаванне постаці Уладзіміра Караткевіча і згадаць нешта цікавае пра іх блізкае сяброўства. На першы зборнік Караткевіча «Матчына душа» і на другі — «Вячэрнія ветразі» — напісаў рэцэнзіі менавіта Лойка. 3-пад яго пяра выйшаў і артыкул «Хвалюванне за сучасніка», дзе аўтар ставіў раман У. Караткевіча «Нельга забыць» у адзін шэраг з мележаўскімі «Людзьмі на балодзе» і быкаўскімі «Зрадай» і «Трэцім ракетай». Сваю любоў да Караткевіча Лойка перадаў і студэнтам БДУ...

Да ўвагі чытача — успаміны некаторых студэнтаў і ўдзельнікаў літаб'яднання:

Уладзімір ЯГОЎДЗІК, прэзаік, драматург:

Напрыканцы красавіка 2007 года познім вечарам мне пазваніў Янка Саламевіч:

— Ты не збіраешся на першамайскую дэманстрацыю?
— Не, я больш люблю маёўку, асабліва каля рэчкі ці возера.

— Тады запрагай сваё на Слонімшчыну, т джэння Алега А...
Алега Лойка та не про...
дзе...
А потым

**ЛІТАРАТУРА
АЎТОРАК**

...шоў сябе ў жыцці. ...мі могуць падпісац... нікі філфака БДУ, а най... прэзаікі, якія гуртаваліся пры... «Узлёт», што заснаваў і доўгі... значальваў прафесар Лойка. Не буду... ралічваць іх імёнаў. Яны даўно ўпрыгож... ваюць нашу літаратуру.

Апошнія 10 гадоў Алег Антонавіч жыў у Слоніме. Яго даймалі хваробы. Давялося перанесці некалькі цяжкіх аперацый. А калі мы прыехалі, я ўбачыў не абязножанага інваліда, а чалавека з яснымі добрымі вачыма. Ён чытаў нам у застоллі новыя вершы і змахваў скупыя слёзы...

Падчас нашай сустрэчы я атрымаў у падарунак кнігу «Дрэва жыцця», выдадзеную ў 2004 годзе ў слонімскай друкарні. «Кніга аднаго лёсу» — так аўтар пазначыў яе жанр. Сапраўды, гэты важкі (больш за 600 старонак) том, складзены з біяграфічных матэрыялаў, падсумоўваў яго жыццёвы і творчы шлях.

— У маладосці я быў у тваіх Кастровічах, — сказаў мне Алег Антонавіч, падпісваючы кнігу. — Нават пакупаўся у вайшай рэчцы Бярозе. Вада была вельмі халодная, відаць, там жыве шмат крыніц...

А надпіс скончыў незвычайна, як і належыць Паэту: «Перш за ўсё — улюбёнасць... 1.05.07. Алег».

Зміцер ДЗЯДЗЕНКА, пісьменнік, журналіст:

Алега Лойку пабачыў упершыню 1 верасня 1989 года. Першакурснік, якія толькі прыйшлі на філфак БДУ, знаёмлілі з тым, што чакае. Прафесар Лойка са сваёй абаяльнай усмешкай паведаміў:

— Падлічана, што на працытанне ўсёй абавязковай літаратуры, якую вам зададуць на філфаку, патрэбна дзесяць гадоў. А вучыцца давядзецца ўсяго пяць...

Рэцэптам выйсця з гэтай сітуацыі Алег Антонавіч тады са студэнтамі не падзяліўся — давялося выкручвацца самастойна... Пазней Алег Лойка вёў у нас курс літаратурнага краязнаўства. Не ведаю, ці захаваўся на філфаку той курс лекцый, бо ён, напэўна, быў выключна ініцыятывай самога Алега Антонавіча. У лекцыях спалучалася навуковае багацце інфармацыі з паэтычным багаццем мовы. Паэт у прафесары не тое, каб перамагаў, але ўдала дапаўняў выкладчыка. На адной з лекцый ён літаральна расцілаў перад студэнтамі дыван з назваў раслін, якія атачаюць беларуса, — у лесе, на лузе, у кветніку каля хаты... Іншая лекцыя прысвечалася рэкам, і Алег Антонавіч літаральна спяваў назвы рэк, па якіх сяліліся славяне: Дон-н-н, Дун-н-най, Дн-н-няпро...

Сяргей ЧЫГРЫН, паэт, гісторык, літаратуразнавец, краязнавец, перакладчык, журналіст:

Старастай універсітэцкага літаб'яднання «Узлёт» была паэтка-студэнтка Ала Канапелька. А потым, калі Ала скончыла філфак, Алег Лойка прызначыў мяне. Хлопцы нават жартавалі: «Слонімцы літаратуру хочуць узяць пад свой кантроль». Іншыя называлі мяне вядомым лойкавым радком «Юнак быў з-пад Слоніма родам...» Тым не менш, ніхто за гэта ў крыўдзе не быў. Літаб'яднанне актыўна працавала, а ў 1985 годзе «ўзлётцаўцы» выдалі свой чарговы паэтычны зборнік «Вусны».

Шоў 1984 год. На філфаку сустрэў мяне Алег Антонавіч і кажа: «На наступным тыдні будзе пасаджэнне «Узлёту», то напішы аб'яўку і вывесі на другім паверсе факультэта». Мы тады вучыліся на вуліцы Чырвонаармейскай, 6. Я «выканаў» просьбу прафесара. Напісаў: «У такі дзень і час адбудзецца пасаджэння літаратурнага аб'яднання «Узлёт». Запрашаюцца паэты і прэзаікі, якія пішуць і думаюць па-беларуску».

Вечарам да мяне ў інтэрнацкі пакой прыбягае вахцёр і кажа, што прафесар Лойка тэлефануе і хоча тэрмінова

аўтра
ара-

та

т

лі,

я вы-

А потым

Паэтычны семінар. Сядзіць першы справа Алег Лойка, 1980 г.

са мной пагутарыць. Багу на першы паверх, бяру слухаўку і чую ўсхваляваны голас Алега Антонавіча: «Сяргей, калі ты пісаў гэтую аб'яву, чым ты думаў — галавой ці іншым месцам?» «Галавой!», — адказваю. — «Не думаю, што галавой», — сказаў прафесар і паклаў трубку. Нічога не зразумеўшы, я пайшоў да сябе. Толькі пазней даведаўся, што Алега Антонавіча наконт зместу аб'явы выклікалі ў рэктарат і зрабілі заўвагу. А ён папярэдзіў мяне. Бо ў 1980-я гады радок «запрашаюцца паэты і прэзаікі, якія пішуць і думаюць па-беларуску» «пах» нацыяналізмам. У апошнія гады жыцця, калі Алег Лойка жыў у Слоніме, я прыгадаў яму гэты студэнцкі факт. Алег Антонавіч сказаў: «Далібог, Сяргей, не памятаю...».

У 1982 годзе прафесар Лойка выдаў у Маскве ў серыі «ЖЗЛ» кнігу «Янка Купала». Гэта была першая кніга, напісаная беларусам пра беларуса і выдадзеная ў вядомай расійскай серыі, якую заснаваў Максім Горкі яшчэ ў 1933 годзе. Пасля ў актавай зале філфака БДУ адбылася яе прэзентацыя. Зала была запоўнена студэнтамі і выкладчыкамі. Прафесар Сцяпан Александравіч выступіў з вострай крытыкай кнігі, усе астатнія выступоўцы яе хвалілі і віншавалі аўтара з творчай удачай. Пазней я запытаўся ў свайго земляка: «Чаму ваш сябра і калега так крытычна аднёсся да выдання кнігі?» Алег Антонавіч адказаў: «Сцяпан Хусейнавіч Александравіч хацеў у Маскве выдаць адначасова кнігу і пра Якуба Коласа. Але Маскве гэст той кнігі не спадабаўся. Вось ён і зазваў».

Прадмову да кнігі Алега Лойкі напісаў Іван Шамякін. Яна была невялікая, але важкая. Іван Пятровіч адзначыў, што кніга «гістарычна дакладная, праўдзівая, шчырая».

Наклад выдання пра Янку Купалу быў тады 150 тысяч экзэмпляраў. Тым не менш, купіць у Беларусі яго было немагчыма. Толькі праз 16 гадоў Алег Лойка падпісаў кнігу мне ў Слоніме: «Майму земляку і філфакаўцу Сяргею Чыгрыну, што Купалаўскімі сцэжкам крочыць. Пospехаў і шчасця! Алег Лойка, 1998 г.»

Ірына САМАТОЙ, літаратуразнаўца:

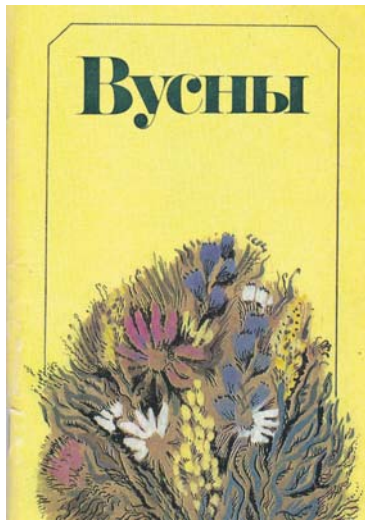
Памяць зберагла ўсё ад першага і апошняга дня знаёмства з Алегам Антонавічам. І яго магічныя акуляры ў зала-той аправе, і прафесарскі, тута набіты паперамі партфель з двума замкамі, і нязменна прыветлівую ўсмішку, палётны голас. Усё гэта заварожвала і прыцягвала нас, студэнтаў-першакурснікаў. А лекцыі па гісторыі старажытнай беларускай літаратуры, як тая машына часу, пераносілі са стагоддзя ў стагоддзе, адкрываючы новыя постаці і падзеі. Менавіта на яго занятках, як і на лекцыях Ніла Гілевіча, Сцяпана Александравіча, Дзмітрыя Бугаёва, Вячаслава Рагойшы, адбывалася станаўленне нашай нацыянальнай свядомасці.

На пасяджэнне творчага аб'яднання «Узлёт», якім кіраваў Алег Антонавіч, прыходзілі не толькі філолагі, але і журналісты, матэматыкі... Уважлівы і добразычлівы, ён тактоўна рабіў заўвагі, слухаючы выступоўцаў, часам у прыватнай размове даваў парады.

Падчас аднаго з пасяджэнняў падарыў кожнаму «ўзлётцаўцу» сваю новую кнігу «Як агонь, як вада» з аўтографам. Навуковым кіраўніком маёй дыпломнай працы «Інтымная лірыка Янкі Купалы» быў Алег Лойка, а рэцэнзентам — Варлен Бечык. Менавіта ад Алега Антонавіча даведалася шмат цікавага пра сваю зямлячку з Будслава Паўліну Мядзёлку. Неаднаразова ён быў госцем будслаўскай школы, выступаў перад настаўнікамі і вучнямі.

Алег Антонавіч самааддана любіў тое, што рабіў, і апантана рабіў тое, што любіў.

Матэрыял падрыхтавала Яна БУДОВІЧ

Паэтычны зборнік літаб'яднання «Узлёт», 1985 г.

Фота дадана Сяргеем Чыгрынам.

Марына РАФЕЕВА:

«Анлайн пашырае геаграфію прыгожай частцы на сустрэчах»

Кніжная калекцыя Івана Паскевіча, літаратара і перакладчыка, адна з найбольш значных і цікавых калекцый Гомельскай абласной бібліятэкі. Яна ўключае ў сабе кнігі, якія пераходзяць адзін аднаму па пачатку і канцы іх імянаў. Гэтыя кнігі ўваходзяць у катэгорыю «літаратура і мастацтва» і ўключаюць у сабе кнігі, якія пераходзяць адзін аднаму па пачатку і канцы іх імянаў. Гэтыя кнігі ўваходзяць у катэгорыю «літаратура і мастацтва» і ўключаюць у сабе кнігі, якія пераходзяць адзін аднаму па пачатку і канцы іх імянаў.

— Ці складана бібліятэцы ў наш няпросты час?

— Бібліятэкары пастаянна вучацца адказваць на запатрабаванні часу. Не варта думаць аб бібліятэцы як пастаяннай, нязменнай велічыні. Як прыклад — сярод бібліятэк Гомельскай вобласці вось ужо на працягу 26 гадоў праходзіць штогадовы агляд-конкурс на творчую індывідуальнасць у рабоце з чытачамі «Бібліятэка, патрэбная грамадству». Дарэчы, конкурс адзін з самых старэйшых у нашай галіне. Яго гісторыя не скончылася да гэтага часу менавіта таму, што бібліятэкары ловяць дух часу. Увага бібліятэкараў да інтарэсаў і патрэб розных карыстальніцкіх груп, сістэмнасць і рэгулярнасць сустрэч у кніжніцах, зручны час правядзення мерапрыемстваў, камфортная, прыхільная прастора, яркія асобы і падзеі, — вось тое, што сёння павышае запатрабаванасць бібліятэкі.

Так, Гомельська абласная бібліятэка — месца, куды прыходзяць не толькі атрымаць веды, але і прыемна правесці вечар ва ўтульным арт-кафе, атрымаць асалоду ад выдатнай паэзіі, музыкі і жывапісу, паслухаць лекцыю масцітых і маладых навукоўцаў рэгіёна, дакрануцца да гісторыі, застыаі на кніжных старонках XVI—XIX стагоддзяў, пабачыць новую трактоўку класічнай п'есы або аўтарскія імпрэзы ў выкананні акцёраў бібліятэчнага тэатра, падзяліцца прачытаным і ўбачаным, дазнацца пра новае, сустрацца з аднадумцамі, паўдзельнічаць у валанцёрскіх ініцыятывах, атрымаць прававую інфармацыю альбо юрыдычную кансультацыю... Усяго проста не пералічыш!

Будучь мяняцца абставіны — будзем мяняцца і мы, каб заставацца патрэбнымі грамадству. Прытым сёння і прадуманае камплектаванне бібліятэчнага фонду, і абслугоўванне чытачоў кваліфікаванымі спецыялістамі, і арганізацыя цікавых імпрэз — усё гэта неад'емныя, важныя часткі нашай штодзённай працы. І калі хоць адно звязно будзе слабым, то разарвецца ўвесь ланцуг наладжанай бібліятэчнай работы. Вось чаму важна захоўваць разумны баланс бібліятэчнага трыадзінства: камплектаванне фонду — абслугоўванне чытачоў — правядзенне мерапрыемстваў.

— Сёння бібліятэкар, пэўна, больш
выратавальнік ад інфармацыйнага шу-
му, пасрэднік паміж рэсурсам і кары-
стальнікам, хаця раней ён выконваў
асветніцкую місію...

— А можа, асветніцтва сёння мае на ўвазе, у тым ліку, і пасрэдніцтва паміж кнігай і чытачом, з'яўляецца яго важнай часткай? Быць гэта, у сучасным свеце бібліятэкар — гэта і асветнік, і правадэр у бязмежны свет інфармацыі, і пасрэднік паміж інфармацыяй і карыстальнікам?

Да сучаснага бібліятэкара прад'яўляюцца самыя высокія патрабаванні, бо значна ўскладніліся запыты і патрэбы чытачоў, асабліва маладых. І вельмі прыемна, што маладыя супрацоўнікі гэта добра ўсведамляюць. Працуе прынцып «роўны навуаче роўнага». Бібліятэчная

моладзь сама вельмі шматчытае, развіваецца і далучае да гэтага тых маладых людзей, якія, можа быць, упершыню прыходзяць у бібліятэку па кнігу. Маладыя супрацоўнікі самі кажуць пра гэта так: «Зразумела, што складацца разабрацца ў шматлікіх і разнастайных літаратурных сусветах. І калі я адчуваю, што маладому чалавеку падабаецца той ці іншы жанр, я яго вяду, падказваю, рэкамендую з таго, што прачытаў сам, што мяне зачэпіла, што дакладна ляжа чытачу на душу». Можа быць, гэта і ёсць аналаг асветніцтва ў яго сучасным разуменні...

— Але ў лічбавую эру лягчэй стала здабываць інфармацыю. Ці азначае гэта, што роля кнігі зніжаецца?

— Нелігя не пагадзіцца, што сёння, у час бурнага развіцця інфармацыйных тэхналогій, росквіту і масавага распаўсюджвання інтэрнэту, стала вельмі проста здабываць любую інфармацыю. Але ж трэба разумець, што гэта за інфармацыя, наколькі яна дакладная, з якіх аўтарытэтных (ці не зусім) крыніц. І менавіта ў гэтай сітуацыі кніга як найважнейшая першакрыніца адыгрывае галоўную ролю. І тут ужо выбар за карысталёўнікамі: кіравацца сумніўнымі інтэрнэт-крыніцамі або праваранымі часам друкаванымі выданнямі, аўтарства і дакладнасць якіх не выклікае сумнення.

На наш погляд, погляд людей, які щодня абслуговують читачоу, кнігі були, ёсць і застануца адзінымі вернымі падказчыкамі, дакладнымі крыніцамі, правільнымі арыенцірамі ў бязмежным акіяне інфармацыі. І кнізе ў выкананні гэтай важнай задачы адводзіцца галоўная роля.

— Асяроддзе, у якім функцыянавалі бібліятэкі, радыкальна змянілася. Няўжо прагрэс не пахіснуў каштоўнасць кнігі?

— Тэндэнцыі сучаснасці — пазбаўленне ад дамашніх бібліятэк. Кнігі, падпісныя выданні, якія дзесяцігоддзямі збіраліся ў сем'ях, сёння здаюцца ў макулатуру, вывоззяца на сметнік... Гэта боль для бібліяфіла, для бібліятэкара. І гэта вынік якраз глабальнай праблемы нечытання. Але вечныя каштоўнасці таму так і называюцца, што застаюцца непарушнымі духоўна-маральнымі арыенцірамі развіцця грамадства і чалавецтва ў цэлым. А што можа адбыцца з намі без гэтых каштоўнасцей, вельмі вобразна апісаў Рэй Брэдберы.

Бібліятэка даўно навучылася выкарыстоўваць дасягненні тэхнічнага прагрэсу на карысць чытачам. Хто б мог падумаць: яшчэ пару дзесяцігоддзю таму мы маглі толькі марыць аб алічбаваных копіях рарытэтных кніжных выданняў, паўнатэкставых базах даных з найкаштоўнейшай навуковай і кразнаўчай інфармацыяй у адкрытым доступе, аб тэлемостах з сучаснымі аўтарамі, аб неверагодных магчымасцях сучаснай бібліятэчнай тэхнікі, якая дапамагае чытаць тым, хто слаба бачыць альбо з'яўляецца інвалідам па зроку. Электронныя каталогі на сайтах бібліятэчных устаноў дазваляюць эканоміць час карыстальнікаў пры складанні запытаў.

Фото з особистаго архіва М. Рафеевай.

Електронна дастаўка дакументаў з фондаў буйных бібліятэк — ужо даўно прывычная з’ява. Апошнім часам мы ўвялі новы сэрвіс — анлайн-аплата паслуг бібліятэкі.

— Гэта звязана ў тым ліку і з пандэміяй?

— Прайшоўшы, як кажуць у псіхалогіі, усе стадыі працэсу — ад адмаўлення сітуацыі да яе прыняцця і адаптацыі, — мы прыстасаваліся жыццё і працаваць у новых умовах абмежаванняў, звязаных з пандэміяй каранавіруса.

Сталі магчымы дадатковыя тэрміны карыстання выданнямі, дазволена неаднаразовае падаўжэнне гэтых тэрмінаў па тэлефоне ці віртуальна, уведзены дыстанцыйныя заказы кніг і бескантактавае іх вяртанне. Пашырыліся сэрвісы анлайн-абслугоўвання: кансультацыі, навучанне, віртуальны майстар-класы, выстаўкі. Прапанаваны аддалены доступ да падпісных рэсурсаў бібліятэкі, узрасла інтэнсіўнасць работы віртуальнай даведачнай службы і запятаў на электронную дастаўку документаў.

Робота бібліятэкі з мэтавымі чытацкімі групамі таксама атрымала новыя задачы. Многія пасяджэнні клубаў па інтарэсах і цыклы мерапрыемстваў былі пераведзены ў рэжым анлайн-зносін або відэа-трансляцыі. Так, напрыклад, Гомельская абласная бібліятэка адкрыла новую старонку супрацоўніцтва з управленнем дэпартаменту выканання пакаранняў па Гомельскай вобласці ў сумесным праекце «Крок насустрач». Праект, пачаты ў 2019 годзе, раней прадугледжваў культурна-асветніцкія мерапрыемствы ў спецах папраўчых устаноў закрытага тыпу, якія праводзяцца супрацоўнікамі бібліятэкі, і зносіны ў бібліятэцы асобных сем'яў, адзін з бацькоў якіх знаходзіцца ў такіх установах. У гэтым жа годзе двойчы на месяц у бібліятэцы ладзяцца тэматычныя мерапрыемствы анлайн у рэжыме рэальнага часу, прымаркаваныя да пэўных дат. Для асуджаных прадугледжаны прэзентацыі кніг, гутаркі-інтэрв'ю з цікавымі людзьмі — «жывымі кнігамі», экскурсіі і інтэлектуальныя гульні, два творчыя конкурсы: «Чытанне ў маім жыцці» і «Казка на ноч».

3 маладзёжнай аўдыторыяй Гомельская абласная бібліятэка паспяхова апрабавала фармат чытацкіх відэамарафонаў, прысвечаных знакамым датам календара. У перыяд з красавіка да снежня 2020 года на сайце нашай бібліятэкі і YouTube-канале было размешчана 116 мерапрыемстваў рознай тэматыкі, якія адаленыя карыстальнікі прагледзелі больш за 9 тысяч разоў. Згадзіцеся, гэтыя лічбы кажуць самі за сябе!

Акрамя таго, хочацца адзначыць, што, нягледзячы на адток часткі карыстальнікаў і адмену многіх масавых мерапрыемстваў, публічныя бібліятэкі ў 2020 годзе, у першую хвалю пандэміі, заставаліся адзінымі сярод устаноў культуры краіны, куды штодня ішлі людзі, нашы чытачы. Па выніках года мы страцілі частку рэальных чытачоў, наведванняў. Але набылі іх у віртуальнай прасторы. Прырост па Гомельскай вобласці склаў 34 %.

Па краіне ў цэлым сярод публічных бібліятэк — 21,4 %.

— Такім чынам, бібліятэка ўпэўнена замацавалася анлайн?

— Анлайн-фармат дае магчымасць папшырыць геаграфію прысутнасці на многіх раней недаступных сустрэчах, год 2020-ы ўдвай павысіў актыўнасць удзелу бібліятэкараў у прафесійных мерапрыемствах. Вядучыя спецыялісты нашай бібліятэкі ў аддаленым рэжыме неаднаразова становіліся актыўнымі ўдзельнікамі аўтарытэтных прафесійных форумаў і канферэнцый міжнароднага ўзроўню, якія ладзіліся Расійскай дзяржаўнай бібліятэкай, Расійскай дзяржаўнай бібліятэкай мастацтваў, Расійскай нацыянальнай бібліятэкай, рэгіянальнымі бібліятэкамі Курска, Ульянаўска, Бранска (Расійская Федэрацыя), Караганды (Рэспубліка Казахстан), выступалі з дакладамі, дзяліліся вопытам работы з замежнымі калегамі. У гэты ж год наша бібліятэка ўпершыню прыняла ўдзел анлайн у XII Міжнароднай выдавецкай выстаўцы-кірмашы «Амурские книжные берега» па запрашэнні Амурскай абласной бібліятэкі.

Акрамя таго, супрацоўнікі бібліятэк стваралі новыя актуальныя краяўныя рэсурсы для карыстальнікаў. У рамках рэалізацыі двух грантаў Прэзідэнта Беларусі сфарміраваны і размяшчаны на сайце бібліятэкі паўнатэкставыя базы даных. «Рэха Перамогі», створаная на аснове алічбаванага пасляваеннага газетнага масіва, дае магчымасць убачыць праз рэтраспектыву гадоў: якімі падзеямі, звязанымі з увескавечваннем памяці аб Вялікай Айчыннай вайне, былі напоўнены дні, што папярэднічалі 9 Мая. Алічбаваны архіў народнага пісьменніка БССР нашага земляка А. Я. Макаёнка (больш за 1000 документаў), структураваны ў вэб-рэсурс «Андрэй Макаёнак: чалавек, драматург, майстар».

Сярод найбольш цікавых інфармацыйна-асветніцкіх хоцацца назваць выставачныя практы: «Восставший из руин», «Войной опалённая, трудом возрождённая. Гомельщина 1944—1961», «Песни военные — судьбы людские», падрыхтаваныя да 75-годдзя Вялікай Перамогі.

— Накількі важна для кніжніцы раз-
віваць крязнаўства?

— «Мая радзіма там, дзе мая бібліятэка», — лічыў найбуйнейшы вучоны Паўднёвага Адраджэння Эразм Ратэрдамскі. Менавіта так лічу і я, бо як нельга не любіць сваю радзіму, так і нельга абыйкава ставіцца да справы свайго жыцця. А відомая ў прафесіянам асяроддзі цытата амерыканскага калегі: «Быць бібліятэкарам значыць тое ж, што хаць на веласпедзе: калі вы перастаеце націскаць на педалі і рухацца наперад, вы падаеце» (*D. Shumaker*), вельмі дакладна вызначае маю пазіцыю актыўнага дырэктара бібліятэкі, які сілкуе сваёй энергіяй дзеяння ўвесь складаны механізм сучаснай бібліятэкі. Гэтае выказванне, на мой погляд, мае на ўвазе і стратэгію самой бібліятэчнай установы, накіраваную на яе развіццё.

— Але ж бібліятэкі закрываюць...

— Для закрыцця бібліятэк існуе шмат вядомых усім аб'ектыўных перадумоў. І мясцовыя ўлады, адказныя за прыняцце гэтых непапулярных рашэнняў, дзейнічаюць з улікам неабходных узважванняў.

Бібліяэкзары ж прыкладаюць усе сілы і магчымасці, каб ніхто з чытачоў не адчуў вялікіх нязручнасцей — патрэбная друкаваная кніга альбо перыядычнае выданне заўсёды трапіць да свайго чытача, нават у невялікім населеным пункце. У гэтым пытанні на дапамогу прыходзяць пазастацыянарныя формы абслугоўвання: бібліёбусы, выязныя чытальныя залы, кніганоштва, валанцёрства.

Наталля СВЯТЛОВА

«...З бурай сябруе ды ўдалеч ляціць»

Красавіцкае «Полымя» адкрываецца лірыкай Навума Гальпяровіча. Вершы з яго падборкі «Сцяжынкі літар» выкананы ў традыцыйнай манеры, аўтар застаецца верным ранейшай тэматыцы: любоў да Радзімы, пачуццё гонару за слаўную і ў той жа час трагічную гісторыю Полаччыны, асэнсаванне сябе на неспасцігальнай дарозе жыцця, перад шматгранным абліччам свету. Экзістэнцыя ўласнай частцы, выказаная ў адным з вершаў, што найбольш кранае:

*Хоць б'ецца ў пошуку душа
І словы новыя гучае,
Каханьня традыцыйны шал
Істоту раптам напаўняе,
І традыцыйна над зямлёй
Плывуць навольныя аблогі —
І традыцыйны позірк мой
У свет прыгожы і высокі.*

Лёгка і ненавязліва гучаць вершы Зміцера Арцёха (нізка «Сонца носіць тваё імя»), у якіх лірычны герой перажывае душэўнае ўзрушэнне, што прымае за каханне. Паглыбіўшыся ў тэксты, чытач не можа адзначна адказаць для сябе: у чым для героя розніца паміж каханнем і прагай моцнага пачуцця? А можа быць, шлях паэта якраз у тым і палягае, каб прагнуць таго, што не можа быць задаволена, але затое адкрыць новае ў сваёй асобе па дарозе да здзяйснення? У такім разе паэт і яго герой якраз набліжаюцца да шчасця — не шчасця яднання

з аб'ектам закаханасці, але знаходкі свайго «я»:

*Я гараскоп спялю.
Полымя яго мя'
Усё адно к'
Усё ад'
У*

**КРЫТЫКА
АЎТОРАК**

«Полымя» адкрываецца лірыкай Навума Гальпяровіча. Вершы з яго падборкі «Сцяжынкі літар» выкананы ў традыцыйнай манеры, аўтар застаецца верным ранейшай тэматыцы: любоў да Радзімы, пачуццё гонару за слаўную і ў той жа час трагічную гісторыю Полаччыны, асэнсаванне сябе на неспасцігальнай дарозе жыцця, перад шматгранным абліччам свету. Экзістэнцыя ўласнай частцы, выказаная ў адным з вершаў, што найбольш кранае:

Лёгка і ненавязліва гучаць вершы Зміцера Арцёха (нізка «Сонца носіць тваё імя»), у якіх лірычны герой перажывае душэўнае ўзрушэнне, што прымае за каханне. Паглыбіўшыся ў тэксты, чытач не можа адзначна адказаць для сябе: у чым для героя розніца паміж каханнем і прагай моцнага пачуцця? А можа быць, шлях паэта якраз у тым і палягае, каб прагнуць таго, што не можа быць задаволена, але затое адкрыць новае ў сваёй асобе па дарозе да здзяйснення? У такім разе паэт і яго герой якраз набліжаюцца да шчасця — не шчасця яднання

*Вось на палубу злая рука выкідае
Альбатроса, блакіту што быў каралём.
Як нязграбна і жаласна ён выглядае
І не можа цяпер нават рушыць крылом!*

бенства, якое вылучае чалавека з натоўпу. Перастварыў вершы з французскай мовы на родную Андрэй Касцюкевіч.

Парадавала і проза пад вокладкай часопіса. Тры апавяданні Генадзя Дароніна, аб'яднаныя пад назвай «Трылогія», лучыць асоба галоўнага героя, непрыстасаванага да жыцця, непрызнанага паэта Іванова. Першы з расповедаў — «Тайна» — выглядае як бытаапісальніцтва непрывабнага боку існавання ў тыповым інтэрнаце савецкіх часоў з усімі яго атрыбутамі: скандаламі, размовамі пад гарэлку і «шматпавярховымі» любоўнымі гісторыямі. Але гэта толькі завязка. Самае цікавае пачынаецца

Сам аўтар пад гэтым вобразам разумеў паэта, які жыве ў высокіх сферах і натхняецца іх музыкай, недасяжнай большасці:

*Так Паэта падобны да
прынца вышынняў.
Які з бурай сябруе
ды ўдалеч ляціць;
На зямлі ж ён выгнаннік
між крыкаў ды кпінаў,
Бо з вялізнымі крыламі
цяжка хадзіць.*

Насамрэч вобраз Альбатроса бачыцца значна шырэйшым — у ім ува-соблена ўсялякае непада-

потым: пошукі Шамбалы, звівы ў прасторы і часе, альтэрнатыўная рэальнасць. Апавяданні напісаны адметнай мовай, калі кожнае слова ўзмацняе адчуванне карцінкі, а тонкі аўтарскі гумар з прысмакам сюррэалізму ілюструе беларускую народную прымаўку: не пацешышыся — дык павесішыся: «Ён даўно не любіў гэты горад — з той жа сілай, што раней любіў. Ён ненавідзеў напятае струны тралейбусных правадоў — яны падаваліся дротам, уздоўж якога бегалі на ланцугу сабакі і людзі. <...> Ён не любіў паштамты і тэлеграфы — там было больш хлусні, чым у газетах, а ў тэлефонных будках віселі чорныя цяжкія трубка, якія імкнуліся ўчапіцца пластмасавымі зубамі прама ў сэрца...»

Друкуецца ў нумары і заканчэнне апавесці Юры Несцяранкі «А дзе Джагер?»

Змястоўныя публікацыі ў рубрыках «Постаці» (Яніна Кісялёва ў артыкуле «Жыццё, аддадзенае навуцы» распавядае пра Генадзя Кісялёва), «Крытыка і літаратуразнаўства» (Ганна Кісліцына ў артыкуле «Жанр кверэндаў у кнігах Генадзя Кісялёва» аналізуе асаблівасці эсэ даследчыка мінулага), «Спадчына» (матэрыял Язэпа Янушкевіча «Ніводная кніга не дапамагла мне так, як «Сейбіт вечнага», або Сяброўства вялікіх: Уладзімір Караткевіч і Генадзь Кісялёў» публікаваны на архіўных звестках).

Тадора ШПІЛЬКА

Залаты прынцып

Новы нумар «Нёмана» пачынаецца нізкай вершаў Міхася Башлакова «Далёкія і блізкія агні». Ключавы ў ёй першы пад назвай «За годам год праходзяць міма...» — рэфлексія, уласцівая кожнаму творцу: «Что ні скажу — с собою спорю, // Что ні найду — опять пустое... // Летаю, как пчела по полю, // Ищу я слово золотое...» Лірычны герой, знаходзячыся ў вечных пошуках, высочае «слова залатое» і ў сне, і наяве — сумнення ва ўвасабленні мары не можа быць. Але ж абстрактныя роздумы бачацца самаперакананнем творцы-працаўніка ў значнасці і цяжкіх абраных шляху. Найцікавейшы твор паэтычнай падборкі Міхася Башлакова, поўнай смутку і настальгіі, — «Быццам сэрца ў грудзях абарвалася»: вобраз вольнага каня, які мчыцца па туманах і росах, няхай і дастаткова распаўсюджаны, але выкарыстаны трапна, і яго блізкасць лірычнаму герою цалкам мэтазгодная. Пераклад вершаў з беларускай мовы зрабіў Уладзімір Сарочкін.

Паэзія Мікалая Балдоўскага (падборка «Трын-трава») таксама поўная неадольнай тугі па былым, імкнення вярнуцца да сваіх вытокаў. «Сно-ва ранит меня, // укоряя, деревня, // зарастая в безлюдье // глухой трын-травой, // где тревожно шумят // вековые деревья, // умилая мой слух // среброзвонной листвою», — піша аўтар. Ён не звяртаецца нават да сябе — з пытаннем ці спробай пошуку выйсця, а проста канстатуе факт і фіксуе тое, ці іншае адчуванне. Сярод іх — пачуццё віны, якое справядліва ўзнікае ў тых, хто пакінуў родную вёску, асуджаючы яе на запустенне.

Дапаўняюць паэтычную частку «Нёмана» вершы Іераманаха Закхыя (Дзімтрыя Вежнаўца). Два творы пад агульнай назвай «Ісціны Заранак» друкуюцца ў часопісе да светлага свята Пасхі.

Чарнобыльскай трагедыі прысвяціла некалькі вершаў Іна Фралова. Так, у падборцы «Обреченная весна» (назву складана перакласці на беларускую мову) гучаць матывы жалобы, беспаваротнасці, здаецца, далёкага здарэння... Аднак аўтар не ўспрымае падзею адцягнана ці занадта канкрэтна, а прытрымліваецца прынцыпу «залатой сярэдзіны», выкарыстоўваючы знаёмыя вобразы (бальнічны халат, рыжы лес, асірацелая хата і інш.) і выказваючы, — што важна, не ў лоб, — асабістае, набалелае — як

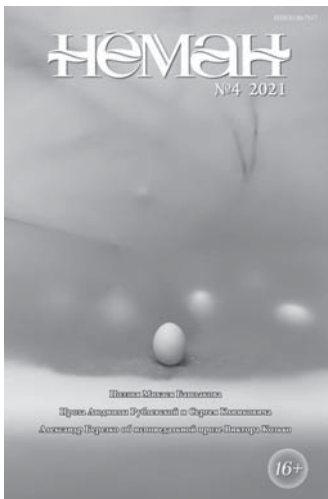
быццам гэта здарылася ўчора: «Теперь принимаю листья, // охваченные желтой лихорадкой: // хотят // умереть // молодыми».

У праявінай частцы нумара прадстаўлена «філасофская рэфлексія» пад назвай «Выкрадальнікі слыху». Аўтар Андрэй Кароль пачынае наступным чынам: «Ці задаваўся хто-небудзь з нас пытаннем, колькі на працягу дня нас не чуюць?» Адказ на яго дадзены ў творы, у аснове якога — сон, а канкрэтна — дыялог героя з каменем. У канцэпцыю ўключана шмат: дзяленне свету на прыродны і рукатворны, страга магчымасці дыялогу з наваколлем, вечная прага задавальнення і ўцех... Выйсце з сітуацыі невядомым персанажам у выніку знойдзена, ды ідэя выглядае зразумела і незацягана. Аднак падаецца, што для такой важнай тэмы і некалькіх не меней значных падтэм 6 старонак малавата, бо такім чынам гутарка з чытачом атрымліваецца даволі схематычная. Ды аўтар і не дазваляе чытачу разважаць: ён агучвае пытанні і прапанавае гатовыя адказы.

Друкуецца пачатак рамана «Авантуры драгуна Пранціша Выврвіча» (трэцяя кніга пра авантуры шляхціка) Людмілы Рублеўскай у перакладзе на рускую мову Паўла Ляховіча. Часопісная частка ў красавіцкім «Нёмане» завяршаецца чацвёртым раздзелам — на моманце, калі герой жадае новых перамог: «Так, бравата драгуна кахаюць... Але чамусьці не князеўны і прынцэсы. Ягоная доля — камерыстка Ганулька, якая, мусіць, і зараз пакорліва мроіць пра недасяжнага пана Выврвіча з русавым чубам, ды бязродная наложніца авантурыста, вандруючага фокусніка. А амурныя прыгоды павінны дадаваць шляхціцу бляску! <...> Ну чаго не хапае беднаму драгуну, каб скарыць сэрца якой сапраўднай графіні?»

«Вясковыя мініяцюры» — «Кола жыцця» Сяргея Клімковіча — той выпадак, калі і назва, і жанр, і ідэя цалкам адпавядаюць напісанаму. Нястрыяныя правілы аўтар выканаў: мініяцюры практычна не ўтрымліваюць дзеяння, у іх існуе толькі замалёўка, вобраз. У кожнай Сяргей Клімковіч немудрагеліста стварае тое, на што сёння можа пагадзіцца далёка не кожны пісьменнік, — казачную песню рэальнасці. Тут і 20 старонак замала.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Гукі ўнутры

Красавік у паэтычнай частцы «Малодосці» — як красавік за акном: клімат (ва ўсіх мажлівых прыродна-сацыяльных канатацыях) не надта схіляе да таго, каб высоўваць туды нос. У паветры вісіць штосьці незразумелае, а сутыкацца з гэтым паветрам усё роўна так ці інакш даводзіцца. Таму, заплішчыўшы вочы, ідзем на стыкоўку.

Настасся Казак у сваіх творах трымаецца даволі нетыповай дзелятукавай лініі. Пабудова вобразаў ва ўсіх творах нагадвае няспынны гукава-асацыятыўны пінг-понг. Часам гэта прыводзіць да някеспіх (хаця і грувацкіх) каламбурчыкаў («Абміні мяне, гэтая чаша!.. // ...Прамянь // Памяніце старую мяне»), а ў іншыя моманты хочацца заплішчыць вочы ад крынжу («Мудрагеліста Гела. // Гелі для душа — // Маё захапленне»). Падаецца, быццам бы тэксты выцягваюцца з падсвядомасці выключна за кошт гэткага падслепавага інтуітыўнага флёў: нават атрымліваецца, што не выцягваюцца, а фарміруюцца на хаду, у кожным радку захоўваючы патэнцыял накіраваць ход верша ў лагічна-нечаканы бок.

Цікавая асоба — Ігар Кулікоў, цікавая сваімі справамі, эстэтычнымі арыентацыямі і ўласным творчым стылістычным вектарам. У сувязі з такім статусам да малодосцеўскай падборкі варта паставіць важнае пытанне: колькі тут шчырасці, а колькі — эксперыменту са стылізацыямі «прышчэпкамі» (ну і, вядома, калі гаворка ўсё ж аб эксперыменце — то наколькі той паспяховы). Першыя дзве асацыяцыі, якія ўзнікаюць пры чытанні Кулікова, — гэта Алесь Разанаў і эпіка. Першая асацыяцыя ўзнікае ў сувязі з экзістэнцыяльна-метафізічным тонам твораў, другая — сваёй рытміка-метрычнай пабудовай адсылае то да гамераўскіх гекзаметраў, то да чагосы славянска-быліннага. І менавіта гэты дух даўніны, высакародны пыл якоў на пэўных узроўнях цалкам паспяхова замыльяе вока і нацэджвае поўны стакан сэнсавай пены. Але ёсць нюанс: калі пена сыходзіць (хаця я і не песіміст), стакан застаецца больш чым на палову пусты. Характэрны радок падборкі: «дрыжма дрыжыць ад холаду адсутнасці чарот» — на што ён паказвае? Па-першае, на спалучэнне двух сусветаў, метафізічнага і бытавога. Па-першае з паловай, на дваістую прыроду чытання некаторых вобразаў («холад адсутнасці» ці «адсутнасці чарот»). Па-другое, на тое, якімі банальнымі мастацкімі сродкамі карыстаецца аўтар, каб дадаць вершу знешняй глыбіні. З аднаго боку, усё можна спісаць на тое, што гэта аўтарская задума: паставіць абсалютна трывіяльнага лірычнага героя са спальнага раёна і з такой жа спальнай душой у метафізічныя ўмовы. Але з іншага — ужо на самым «эпічным» па форме вершы, «Прышласць», згадваеш хутэй някрасаўскія вершаваныя палотнішчы, характэрныя для эпохі, а не вечны гамераўскі слог. Таму як нейкі камерны эксперымент для распрацоўкі гіпатэтычнай больш істотнай задумы падборка Кулікова яшчэ можа счытвацца, але для самастойнага існавання ёй не хапае чагосы большага за блуканне ў трох разанаўскіх соснах: напрыклад, блукання ў лесе.

Мікіта Варанцоў — тыповы нашчадак прадстаўнікоў сучаснай беларускай паэзіі. Тут — верш пра верш і агульная верлібрычнасць. Там — характэрна-хадановіцкія стэндап-гумарэскі. Але самае цікавае, як заўсёды, пачынаецца на стыку: там, дзе ўплывы сыходзяцца ў самім аўтары. У Мікіты ёсць свой, крыху пампезны і крыху элегічны, інтанацыйны рэгістр, які лепш за ўсё спрацоўвае ва ўмовах лёгкай кніжна-назіральніцкай афарыстыкі, добры прыклад якой — тэкст «Зарок маўчання».

Акрамя гэтага, «Малодосць» працягвае сваю прэзентацыйную стратэгію, у межах якой пэўны аўтар паўстае ў нумары і як творца, і як герой інтэрв'ю. Гэтым разам з прозай і ўнутранай пісьменніцкай кухняй паўстае Сяргей Календа.

Данііл ЛЫСЕНКА

Карысць экскурсій па старажытных гарадах і ў сферах фантазіі

Што робіць пісьменнік-фантаст, апінуўшыся ў старажытным горадзе? Пачынае разрушыць староннія гісторыі, выцягвае з паліц самыя яскравыя таямніцы і загадкі.

Гістарычныя будынкі, скары, сутарэнні, выпадкі, знойдзеныя старажытныя карты... Усё гэта чакае журналіста і гісторыка Кастуся Зініча, які ў самы разгар пандэміі, шчыльнай насунуўшы на твар рэспіратар, выпраўляецца ў Полацк да старога ўніверсітэцкага паплетніка, каб разгадаць загадкі і шукаць скарбы. Яму цікава і хочацца ці то напісаць неверагодны артыкул у свой паважаны часопіс, ці то зрабіць сур'ёзнае навуковае даследаванне, ці то здзейсніць мару дзяцінства, адкрыўшы нешта такое, пра што не толькі яго часопіс, але і ўсе магчымыя СМІ будуць гудзець не адзін тыдзень.

Паколькі галоўны герой выпраўляецца ў Полацк, няцяжка здагадацца, які канкрэтна страчаны скарб мы будзем разам з ім шукаць, па якіх гістарычных будынках блукаць...

У сучаснай беларускай літаратуры дастаткова прыкладаў таго, як пісьменнікі імкнуцца праз захапляльную форму папулярнага жанру хаця б пазнаёміць сучасную моладзь са скарбамі нацыянальнай культуры — будуюць фантастычныя і прыгодніцкія аповесці на беларускай міфалогіі, асобных эпізодах гісторыі, тых самых таямніцах і скарбах. Але аповесць Маргарыты Латышкевіч «Уласны крыж», пра якую пойдзе гаворка, назваць падлеткавай мовой не паварочваецца. Папершае, у ёй дзейнічаюць абсалютна дарослыя героі, хай сабе і захопленыя ў нечым романтичнымі ідэямі. Па-другое, чытаць аповесць не зусім лёгка.

Стыль апісання, які выбірае аўтарка, цалкам рэалістычны, а ў некаторыя моманты падаецца сухім. Сцэны насычаны вялікай колькасцю падрабязнасцей, найперш — дэталімі абстаноўкі, знешняга выгляду. Праявам настрою герояў, іх рэакцыям надзяляецца менш увагі. Пісьменніца быццам імкнецца стварыць лёгкую для кінематаграфічнага ўвасаблення сцэну, нібы расцяўляе дэкарацыі, прапісвае характары герояў буйнымі мазкамі, пакідаючы дэталі на работу акцёраў. Аб'ектыўна апавядання намертва зафіксаваны звонку, і «аператар», хаця і вядзе галоўнага героя Зініча ад пачатку да канца, у галаву да яго асабліва не лезе і буйныя планы бярэ рэдка. Ад гэтага адначасова і лягчэй, і больш складана ўспрымаць астатнія элементы аповесці — у асноўную лінію ўкліняюцца пабочныя, ад імя іншых герояў, а стыль, у прынцыпе, застаецца падобным.

Справа ў тым, што невялікае апавяданне бясконца дробіцца на дэталі. Ёсць галоўная лінія, дзе Зініч прыхае ў Полацк. Пунктам адліку яго прыгод становіцца знойдзены (невядома, дзе і як) сябрам архіў допытаў Андрэя Івянецкага, палачаніна, які працаваў асістэнтам на даследаваннях Вацлава Ластоўскага, рабіў вопісы знаходак. Па сведчаннях і дзённых Івянецкага ствараецца ўражанне, што экспедыцыя зрабіла знаходку і кудысьці схавала яе. Гэта другая вялікая лінія. Некаторыя часткі прысвечаны разважаным Маслоўскага, сябра Зініча, які знайшоў архіў, а яшчэ адзін загадкавы эпізод — калі хлопчык Юрка выпадкова трапляе ў сутарэнні і блукае па іх. Пасля ні сам хлопчык, ні хтосьці з яго сям'і, ні гэты эпізод не ўсплываюць у апавяданні. Быццам сцэна была патрэбна толькі для таго, каб акрэсліць штосьці накшталт прыкнёна дзеяння сутарэнняў.

Як і ў любых страшных старажытных лабірынтах, там ёсць безліч пастак, небяспечных камянёў, на якія націснеш — і нешта абваліцца, адкрыецца, пачне звужацца або зацягне. А прайсці

апісаннямі і дэталімі, апавяданне, а празмерны пафас. Пісьменніца проста крычыць пра тое, што яна хацела сказаць сваім творам. А гэта абсалютна неабавязкова.

Адна з галоўных вартасцей стылю Маргарыты Латышкевіч — тое, што асобныя дэталі яна ўмела выкарыстоўвае на карысць характараў, расстаноўкі роляў. Галоўны герой Канстанцін Зініч старанна выпісаны як вельмі ўважлівы, асцярожны, гідлівы чалавек, ён баіцца смерці, таму для яго сустрэча з сутарэннямі і іншай, абсалютна зямной і зразумелай, небяспечай становіцца выпрабаваннем. Яго характар няўна супрацьстаўляецца натуре апантанага сябра, якому абсалютна няважна, што старажытныя драўляныя скульптуры, якія ён цягне да сябе дамоў, паедзены шашалем.

Магчыма, гэта працяг разважання пра тое, што быць сапраўдным даследчыкам можна па-рознаму, бо скарб у выніку знаходзіць менавіта той, хто лезе ў старажытнае сутарэнне ў гумавых пальчатках і рэспіратары.

Калі вы знаёмыя з Полацкам, то лёгка пазнаеце асобныя элементы горада і зможаце даволі лёгка прыкінуць, які шлях герой прайшоў пад зямлёй ад аднаго гістарычнага будынка да іншага. Але не толькі сам факт існавання пад горадам сутарэнняў, старажытнейшых за сярэднявечча, указвае на фантастычнасць прасторы. Як звычайна бывае ў творах такога тыпу, свет падыгрывае герою. Відавочна блытаючыся ў паказаннях, той угадвае міліцыянера пусціць яго, куды трэба. У чужой, разбуранай пасля вобыску хаце ён за пяць хвілін знаходзіць патрэбныя дакументы. Ключ ад таямніцы некалькі разоў літаральна скача ў рукі. У гэтым няма нічога дзіўнага. А яшчэ менавіта тут, на гэтай зямлі, у героя з'яўляецца нябачная іншым памочніца — іранічная дзяўчына з цёмнымі вуснамі. Хто яна і адкуль узялася, нам да канца так і не растлумачыць, хаця і абазначаць яе прыроду парай фраз, напрыклад, «ты мяне сам прыдумаў». Ствараецца ўражанне, што дзяўчына — увасобленая параноя, трывога і інтуіцыя Кастуся, якая яго раздражняе. Але чаму яна з'яўляецца толькі ў Полацку, чаму падаецца герою абсалютна рэальнай, пакуль ён не ўсведамляе, што астатнія яе не заўважаюць? Цікавы персанаж, якога хацелася б пабачыць больш шматгранным, шматслайным, вынайсці прычыну з'яўлення і вызначыць ролю ў апавяданні.

Адчуваецца, што аўтарка раскінула вакол невялікага сюжэта агромністы паўфантастычны свет, развесіла некалькі стрэльбаў на сценах сваіх сутарэнняў. Але, заблукаўшы ў сюжэце, цяжка зразумець, колькі стрэліла, а колькі засталася моўчкі вісець з адсырэлым порахам дзесьці за паваротам. Здаецца, у полацкай гісторыі дастаткова загадак, якія з задавальненнем сыграюць сваю містычную ролю ў аповесці. А хаця «Уласны крыж» відавочна завершаны, дэкарацыі яго выкарыстаны не напоўніцу: у іх яшчэ хапае патэнцыялу.

Дар'я СМІРНОВА

Баечна-казачнае выхаванне

Таццяна Атрошанка добра зарэкамендала сябе як паэтка, кампазітар і спявачка. Выдала дзве кнігі паэзіі «Не я...» і «Я чую музыку ўва мне...», з'яўляецца лаўрэатам шэрагу літаратурных і музычных конкурсаў.

І вось новая ступенька ў яе шматграннай творчасці — кніга для дзяцей «Байкі ды казкі бабкі Параскі», якая сёння пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда». Прыемна ўсведамляць, што ў свой час, працуючы ў «Вясёлцы», падахвоціў Таццяну напісаць нешта для дзяцей. Неўзабаве ў часопісе была надрукавана яе «Восеньская казка», якая, дарэчы, змешчана і ў гэтым зборніку. І я рады, што той «вясёлкаўскі» дэбют знайшоў свой працяг — перад намі кніжка казак і баек. Між іншым, калі жанр казкі даволі распаўсюджаны ў беларускай літаратуры, то хто ў апошнія гады пісаў байкі для дзяцей ды яшчэ ў прозе? Праўда, гэтыя два жанры ў нечым роднасныя: і па сваёй структуры, і па змесце, і па заключаным у іх фінальным павучанні-маралі (памятаеце казачнае: «казка — намёк, ды ў ёй добрым малайцам урок»?).

Адкрываецца кніга байкай «Яйко-хвалько». Яйка (менавіта так, з канчаткам «а», а не «о», як у назве, пішацца ў самім тэкście), якое ў адрозненне ад сваіх сясцёр выхвалялася, што яно самае прыгожае, бо мае самыя цудоўныя, гладзенькія, вышталцёныя бакі, пры гэтым пагарджала ўсімі, каго бачыла побач, нікога не лічыла роўняй сабе. Асабліва раздражняла жаўтагрудую сініцу: гэта ж трэба — вылупілася раней, чым куранька з курынага яйка. Маўляў, хто такое дазволіў малой птушцы? Аднак стаць куранькам яйку было не суджана, бо яно так надзімала шчокі, што аднойчы хруснула. Вось што можа здарыцца ад празмернай пахвальбы!

А ў «Казцы пра лянвіага пекара і дзірку ад абаранка» пісьменніца распаўядае, да чаго даводзіць лянота, нядбайнасць і чалавечая абыхавасць. «Стары пекар раз-пораз падганяў свайго лянвіага вучня, які ўвесь час пазыхаў, пераступаў з нагі на нагу ды ныў, што надта цяжка мясіць гэтае капрызнае цеста: яно і ліпкае — не адарваць ад стала, і тугое — адным пальчыкам не размяць, і надта ж спрытнае...» Адноўчы настаўнік не дагледзеў, і малады лайдок усё зрабіў абы-як, парушыўшы тэхналагічны працэс: дрэнна вымесіў цеста, з-за чаго ўсярэдзіне піражка ўтварылася пустая бурбалка. Яна так хутка павялічвалася ў памерах, што неўзабаве «гучна лопнула, выдзімаўшы хмару чорнай сажы з печы», — і ў выніку атрымалася, як кажуць, дзірка ад абаранка. Ці стала для маладога гультая гэта навукай, аўтар не паведамляе, а вось сваіх чытачоў вучыць, з якой адказнасцю трэба ставіцца да кожнай даручанай справы, каб не атрымаць такую ж «дзірку».

Шмат у чым павучальныя (хоць Таццяна Атрошанка робіць гэта і ненавязліва, не катэгарычна, у лоб, а праз пэўную гісторыю ці тую альбо іншую сітуацыю) і наступныя яе творы: «Не чапай ліха, пакуль ціха», «Бабёр-зубадзёр», «Сарочына паляванне», «Блыха», «Адкуль прыходзіць гром?» Часам аўтарка як бы не даказвае казачны або баечны сюжэт да канца: звяртаючыся непасрэдна да чытачоў, просіць іх саміх дадуць, што ж адбылося далей і якія высновы з гэтага зрабіць. Думаю, што даспадобы прыйдуцца чытачам і лірычныя казкі.

І ў казках, і ў байках Таццяны Атрошанкі, як таго і патрабуюць законы жанру, дабро перамагае зло. Неверагодныя гісторыі, змешчаныя ў кнізе «Байкі і казкі бабкі Параскі», пераносзяць чытачоў у самыя незвычайныя абставіны, вучаць пераадольваць любыя цяжкасці і жыццёвыя няўладзіцы, лепш разбірацца ў таямніцах чалавечай душы, больш уважліва і спагадліва глядзець на ўсіх і ўсё. А яшчэ — шырэй бачыць навакольны свет, глыбей спазнаваць яго і ні да чаго не быць абыякавымі. Творы пісьменніцы спрыяюць фарміраванню ў дзяцей і падлеткаў правільнага ўяўлення пра справядлівасць, годнасць, дабрыню і шчасце.

Анатоль ЗЭКАЎ

Віктар ШНІП

Міхасю Казлоўскаму

У нашай Вязынцы цвіце, пануе лета.
Збіраюць пчолы з ліпаў каранастых мёд.
А мы прыехалі з табой да Паэта.
Мы землякі. І нам яшчэ па трыццаць год.

Яшчэ жывыя ўсе, каго мы любім, цэнім.
І Дом Паэта нам, нібыта родны дом.
Па травах, па расе плывуць былога цені,
Сагрэтыя Купалавым святым святлом.

І мы яшчэ з прадвечным сумам не сябруем,
На маладзейшых, нібы на братоў, глядзім.
Пад зорамі начуем і старэйшых чуем,
Спазналі ўжо — нявечна ўсё,
як з вершаў дым.

Сягоння ў нашай Вязынцы мароз без сонца.
Па белым цаліку, як прывіды, ідзём.
Гамоняць ліпы, і нам чуецца ў гамонцы —
Знікае спадчына, не адишкаць з агнём.

Ды Беларусь жыве і мэта не пранала.
І мы перажывём і гэтую зіму.
«Хто там ідзе?» — у нас пытаецца Купала.
Маўчым, хоць ведаем, што адказаць яму.

Балада раніцы

Па травах, па расытанай вадзе,
Дзе сонца вызваляецца ад глебы,
З ваўчынага сасонніка ідзе
Туман, як войска, для якога трэба

Прайсці праз поле, каб дайсці да нас
І захапіць усё, што нам тут міла —
І ў Храме залаты іканастас,
І продкаў нашых чорныя магілы.

Але праз поле наша не прайсці,
Калі мы не захочам, анікому.
І вораг будзе ў воўчы лес паўзці,
І есці будзе мокрую салому.

Туман да поля нашага дайшоў,
Спыніўся войскам чужакоў бясконцых.
На травы з неба пралілася кроў
І засвяціла маладое сонца.

Мама казала: «З кім хочаш хадзі,
Толькі вяртайся заўсёды дамоў...»
Вецер бадзяжны мне сэрца студзіў,
Ён жа не змог замарозіць любоў
Да вандравання, якое віном
Не вымываецца сёння з душы.
Сябрам маім быў сляпы астраном,
Той, што чуў музыку

ў снезе й дажджы...
І я вяртаўся заўсёды дамоў,
Маме пра неба сваё расказаць,
Дзе няма зорак, ёсць гнёзды вятроў,
Што ў адзіноту не хочуць злятаць,
Бо яна свечкай шапача ў царкве
І на магілах крыжамі маўчыць.
Мама казала... І мама жыве
Тым, што мяне навучыла хадзіць.

Здаецца, тут усё было як трэба:
І дзень мінулы, і яго снягі,
Што абляталі, нібы з дрэва, з неба,

І засыпалі нашы берагі —
Лясы, што прад табой яшчэ чарнелі.
І ты ішоў па снезе, па вадзе
І мару нёс з сабою пра нядзелю
Не для сябе старога, для людзей...
Дзень прамінуў, нібы яго ніколі
У гэтым белым свеце не было.
Але сляды твае цяпер у полі
Бялюць, нібы вечнае святло.

Даўно не было ў нас патопу.
Ён быў і што трэба ён змыў.
Ты выйшаў галодны з натоўпу.
«І што ты ў натоўпе рабіў?» —
Спыталіся бацька і маці.
Хоць ведаў адказ, прамайчаў.
І чутна было, як у хаце
Нябачны анёлак лятаў.

сонца прарастае праз аблогі
і святлее ў полі і ў душы
а табе ісці яшчэ далёка
праз былёнг што вымак у дажджы
навакол не бачна анікога
быццам ты адзін на цэлы свет
і твая сцяжына як да Бога
што тваймі малітвамі жыве
і ты дойдзеш да адвечнай мэты
і спазнаеш волю і сябе
і напішуць пра цябе паэты
і партрэт твой дзяцел надзяўбе
на старой сасне што над абрываам
цэлы век стаяла і ўпадзе
у раку і наплыве ішчасліва
па халоднай як агонь вадзе
у якой люструюцца аблогі
праз якія сонца прарасло
да якога ўсім ісці далёка
хто б дайшоў такога не было

Без сонца чарнеюць нябёсы.
Ды кветкі без сонца цвітуць.

І зорак галодныя васы
Да нас, хоць згараюць, лятуць.

І ты паглядаеш на зоры,
Як колісь Капернік глядзеў.
Старых ліхтароў мухаморы
Бялюць у парку ля дрэў.

І ты не спяшаеш дахаты,
Хоць там ёсць заўсёды святло.
І поўня ляціць, як з гарматы,
У лес, куды сонца зайшло.

Ёсць Мінск і Менск,
і ты жывеш у Менску.
Па вечарах прыходжу ў горад твой.
І сёння я нясу з сабою вестку
Пра тое, што пачаўся лістабой
У Мінску, дзе вясной цвілі каішаны
На Паркавай, якой няма даўно,
Дзе вецер не палыхаў закаханых,
Дзе я з філфакаўцамі піў віно...

Ёсць Менск і Мінск, і я іду па Мінску
У Менск, дзе цэлы век чакаеш ты,
Што я скажу табе аднойчы зблізку,
Што Мінск і Менск,
як над ракой масты,
Злучыліся, і гэта назаўжды...

ляціць пчала па-над травой згарэлай
дзе толькі што агонь як кветкі цвіў
ізноўку стала ты прыгожай і нясмелай
каб я цябе нясмелую любіў

агонь згасіла ты і мне сказала
каб болей не паліў сухой травы
паліць траву нібы паліць вакзалы
нібы збіваць крыжы з сівой царквы

ляціць пчала па-над травой згарэлай
нібы чыясці светлая душа
ды чорная зямля не стане белай
і век вадзе не выццячы з глыжа

Віктар КУЦ

Смерцю смерць зваяваўшы

Памяці хроснага бацькі
Віктара Шалешкі, чыё імя нашу...

Зварушыш памяці сумёт —
І боль сарвецца снежным комам.
І той забыты кулямёт
Прачнецца зноў у пэўны момант.
Свінцом падсечаны хлапчук
На зрадным выгіне дарогі
Аркана не паспеў адчуць,
Што сцяў прастрэленыя ногі.
Пясок рудзее ад крыві,
Нібы кастры, палаюць раны...
І вораг колам раковым
Ужо навіс над партызанам...
Не адагнаў світанак прэч
Бяду ад хаткі светлай,
чыстай.
Матуля ўжо паліла печ,
Як сына ўнеслі ў дом фашысты.
І вось у роднай хаце ён,
Нібыта ў пастцы воўчай ямы,
Бы абвяргаючы палон,
Шапочуць вусны:
«Мама... мама...»
Не мог яе пабачыць сын,
Пачуць, як маці б'ецца сэрца.
Ды жах тапырыў валасы,

Што тут яна,
у лапах смерці...
Не бачна допыту канца.
Нагрэты шомпал плавіць цела,
Па рэбрах топчацца абцас...
Прапахла куханька гарэлым.
Замах, удар, ізноў замах.
На ўсе пытанні — ані слова...
Жывого месца ўжо няма...
І кат уздыбіцца гатовы!
...Даўно з дасвецца дзень прарос,
Даўно раса з рабін зляцела.
Палала хата да нябёс,
І ў ёй знявечаных два целы.
Дзве Божых іскры,
дзве душы,
Паўстаўшы з полымя пажару,
Да свету ўзнесліся вяршынь,
Каб над зямным кружыцца шарам.
Каб, зваяваўшы смерцю смерць
І зазірнуўшы за аблогі,
У маі велічным сустрэць
З жывымі
Свята Перамогі.

Граніца

Застыла граніца
Ў маўчанні нямым.
Вось-вось навальніца
Абрыне грамы.
Вось-вось навальніца!
Мяжы не да сну:
Даносіць крыніцы,
Чувацьме вайну.
Ды з нейкай прычыны —
Хоць ведалі час!
На стрэлы павінна
Граніца маўчаць.
Граніца, ты — нервы!
Ляціць груганы...
Час ранішні. Чэрвень.
На варце сыны.
Фарпосты Айчыны!
Вам час настае
За жыцці бязвінных
Пакласці свае.

Граніца, граніца,
Прыйду да мяжы:
Хачу пакланіцца,
Што выпала жыць...
Туман над каналам,
У цемры стагі.
Сувалкі — направа,
Налева — Брузгі.
Заставы, заставы —
За намі — Саюз!
На бой выйшлі правы,
Прэч, боязі друз!
Граніца палае,
Ды смерці — не вер:
Застава страляе,
А значыць, жыве!
Тры раны над сэрцам,
Нямее плячо.
Няскораны, б'ецца
Старлей Сівачоў.
Дыміць Аўгустова,
Узяты канал,
Ды чутны нанова
Там бою напал.
Б'е снайпер Сарока,
Шабарын крычыць...
І вось адзінока
Застава маўчыць.
Палоскаю вузкай

Заняўся лясок.
Падстрэлены Усаў
Асеў на пясок.
Упаў Кірычэнка
Ля вёскі Даргунь,
Ледзь чуецца ў енку:
«Заставу ратуй!»
Гарэла застава,
Ды як не гарэць?
У бітве крывавай
Стаялі насмерць.
І ў памяці грознай
Той страшнай вайны,
Пакрытыя бронзай,
Застылі яны.
У шэрагу звычайным,
Як раньш у баі,
Стаяць пагранічнікі
Ў моцным страі.
З граніту і сталі,
Пад золатам зор,
Навечна паўсталі
Тут несці дазор.
І горад сумленны
На хвілю аціх —
Краіна пайменна
Ўшаноўвае іх...

Пераклад з рускай
Андрэя ЦЯЎЛОЎСКАГА

Фота Кастуся Дробава.

Іван КАРАНДА

Першы дзень майго летняга адпачынку ў родных Крывічах выдаўся па-сезоннаму цёплым, з трыма прыемнымі для вока колерамі: зялёным — ад дывана мурагу і густых шатаў дрэў і кустоў, вясковай ваколіцы, блакітным — ад недасяжна-высокага капелюша касмічнай прасторы і жоўтым — ад залатога шара сонца над галавою.

Нібы баючыся праспаць гэтае непаўторнае хараставанне прыроды, яшчэ не сьнедаўшы, я выйшаў на падворак і стаў хадзіць басанож туды-сюды па халаднаватай жнівеньскай расе, адчуваючы і радасць ад доўгачаканага водпуску, і жыццядайную сілу роднай зямлі, акропленай на світанні боскай міласцю.

— Добры дзень, з прыездам! — прывіталася, праходзячы па вуліцы перад нашай хатай, суседка Варвара Аляксандраўна, адзінокая пенсіянерка, на некалькі гадоў старэйшая за маю маму.

— Добры дзень! Як здароўечка? — вітаюся і пытаюся ў адказ, ведаючы, што пахваліцца гэтым яна асабліва не можа, бо не адзін раз за апошні год прывозіў ёй з Мінска лекі, якіх ні ў вясковым ФАПе, ні ў аптэцы райцэнтра не было.

Разгаварыліся. Распытваю, што добра чуваць у вёсцы, ці грыбное лета. Суседка ахвотна распавядае і пра адно, і пра другое. Прызнаецца, што і яна любіць «ціхае паляванне»: чарніц сёлетна назбірала, грыбоў ужо пакаштавала і нават трохі насушыла. А потым нечакана кажа:

— Чытала твой верш...
— Які і дзе? — пытаю, нямала здзівіўшыся, бо рэдка калі аднавяскоўцы старэйшага пакалення заводзілі са мною гаворку пра паэзію.
— Верш пра дзеда Івана.
— А дзе знайшлі? — дапытваю бабулю.

— У календары «Родны край» гэтага, 1995 года. На адвароце старонкі, пазначанай датай 9 мая...

Я ведаў, што выдавецтва «Беларусь» з году ў год выпускае такія календары, але тое, што там надрукаваны мой верш, стала нечаканасцю. Можна было меркаваць, што ў календар ён трапіў з часопіснай публікацыі або з маёй першай паэтычнай кнігі «Белы наліў».

Вось гэты верш:

Апошні бой

*Дзеду Івану,
салдату Вялікай Айчыннай,
які загінуў у красавіку 1945 года
ва Усходняй Прусіі*

*Перад боем сьнедалі нашы
Красавіцкім пагодным ранкам.
Дзед сядзеў, зачарпнуўшы кашы...
На таполі ўлеледзеў буслянку...*

*«Эх, зірнуць бы на Вальку-дзяўчушку,
У лазні вымыцца з новым венікам,
Па чарзе на каленях пагушкаць
І Валодзьку, і Мішку,
І Аленку, і Жэніка...»*

*Марыў выйсці на поле з плугам —
Да вайны быў руплівым аратым,
І касу рыхтаваць да лугу,
Да парадку давесці хату...*

Буслянка над акопам

Асабістае — усенароднае

*...Грымнуў бой нечакана для нашых
Красавіцкім пагодным ранкам.
Не даеў дзед салдацкай кашы,
І не бачыў разбітай буслянкі...*

*І не ўбачыў ён Вальку-дзяўчушку,
Не папарыўся з новым венікам,
На каленях сваіх не пагушкаў
Ні Валодзьку, ні Мішку,
Ні Аленку, ні Жэніка...*

*І не змог выйсці ў поле аратым,
Новы зруб да парадку давесці...*

*...І аралі, і жалі, і хату
Да парадку даводзілі дзеці.*

Добра памятаю дзень, калі гэты верш нарадзіўся.

Лагоднае майскае сонейка ўжо шчодро саграла зямлю, і вяскоўцы рыхтаваліся садзіць бульбу. Мы таксама сталі бульбу са склепа на падворак, каб прасушыць і перабраць. Мама і бабуля Клаўдзя, сядзячы на невысокіх і кароткіх услончыках, завіхаліся з сарціроўкай, а я адносіў кошыкі з перабранай бульбай і высыпаў на зямлю крыху звондаль у тры купкі: асобна — насенную, для харчавання і на корм жывёле.

Фота Кастуся Дробава.

У сям'і была няпісаная традыцыя: садзіць бульбу менавіта 9 Мая, у дзень Перамогі, бо само свята не адзначалі, таму што гаспадар, Іван Мікалаевіч, мой дзед, з вайны не вярнуўся, і гэты боль не адпускаў, сцінаў сэрца і ўдавы загінулага франтавіка, і яго дзяцей, якіх ён пакінуў пяцёра ва ўзросце ад трынаццаці гадоў да годзіка.

Мабыць, тады мне ўпершыню зацелася распытаць, якой была вайна, як жыла сям'я ў гады нямецкай акупацыі, чым запомніліся партызаны, якім быў дзед, як ён адыходзіў на вайну. Успаміны доўжыліся, напэўна, больш як дзве гады. І сёння шкадую, што не было пад рукою дыктафона. Але асноўныя эпізоды з таго апаведу памяць захавала.

Напрыканцы тых горкіх бабуліных успамінаў стаў дапытвацца, што было напісана ў пахавальнай пра месца, дзе загінуў дзед. І мама, і бабуля сцвярджалі адно: Усходняя Прусія, дзесьці пад Кёнігсбергам (з цяжкасцю выгаворваючы

гэтае слова). Больш нічога не запомнілі, а само пісьмо з фронту, паводле іх слоў, не захавалася: згарэла ці згубілася падчас пажару ў 1951 годзе, калі згарэла амаль уся наша вёска.

Згаданы верш выплыў з душы менавіта ў той майскі вечар. У ім з найўнай маладой фантазіяй я паспрабаваў уявіць, як мог загінуць дзед. Зусім невыпадкава з'явіўся вобраз буслянкі на перадавой: якраз у гэты час каля нашай хаты на высокай таполі, якую я пасадзіў яшчэ школьнікам, ладзілі сваё вясновае жыццё прыгажуні-буслы, і іх вясёлы, зычны клёкат разносіўся па ўсім наваколлі. Чамусьці мне падумалася, што буслянка магла быць і там, паблізу франтавага акупа: разумныя птушкі, напэўна, адчувалі, што вайна вось-вось скончыцца, аднак і ім, як майму дзеду, у той дзень не пашанцавала.

У вершы знайшлося месца і рэальным фактам: дзед Іван сапраўды быў дбайным гаспадаром; насамрэч перад вайной пабудоваў новую хату; імёны ўсіх дзяцей у творы нявыдуманя — як і ў жыцці.

Верш праляжаў сярод маіх рукапісаў амаль два з паловай дзесяцігоддзі без усялякага руху...

лецішча свайго не было, і я наведваў Крывічы праз тыдзень-другі) мама сустрэла на парозе нечаканай весткай:

— Знайшлася пахавальная!.. Перабіра-ла паперы і фатаграфіі — і знайшла...

Бабулі Клаўдзі з намі ўжо не было: перажыўшы пасля вайны два пажары, яна адна выгадавала дзвюх дачок і трох сыноў і пайшла ў лепшы свет ва ўзросце 85 гадоў.

І вось я трымаю ў руках дакумент той трагічнай эпохі пад назвай «Пісьмо з фронту»: пацёрты часам, пажыўцелы і запылены лісток з кароткай інфармацыяй за подпісам начальніка пахавальнай каманды з запамінальным прозвішчам — Чапаеў. У пісьме паведамлялася, што чырвонаармеец Карэнда Іван Мікалаевіч загінуў у баі ва Усходняй Прусіі, каля населенага пункта Грунхоф, 9 красавіка 1945 года, што пахаваны ў брацкай магіле, указваўся і яе нумар. Да светлага дня Вялікай Перамогі заставалася роўна месяц...

Старэйшы з трынаццаці ўнукаў Івана Мікалаевіча, я палічыў, што найперш гэта мой абавязак — заняцца пошукам дакладнага месца пахавання дзеда і наведваць брацкую магілу, дзе ён ляжыць.

Пачалася мая перапіска з архівамі, у тым ліку з Цэнтральным архівам Міністэрства абароны Расіі ў Падольску. А праз некалькі месяцаў я атрымаў адказ з Калінінградскага абласнога ваенкамата, дзе паведамлялася, што былы населены пункт Грунхоф — гэта сённяшні пасёлак Рошчына Зеленаградскага раёна Калінінградскай вобласці, дзе і знаходзіцца брацкая магіла, у якой пахаваны дзед, што на месцы пахавання ўзведзены мемарыяльны комплекс.

Пазней знайшоў нямала і архіўных, і масмедыйных матэрыялаў пра падзеі красавіка 1945 года, калі ішлі баі за Кёнігсберг. Даведаўся, што ў імянным спісе незваротных страт асабовага са-ставу франтавікоў, складзеным ад рукі, звесткі пра дзеда, кулямётчыка 576-га стралковага Цільзіцкага палка 115-й стралковай Холмскай Чырванасцяжнай дывізіі, стаялі пад нумарам 3.

На святое не толькі для мяне месца трапіў у чэрвені 2005 года. Усё пацвердзілася: і месца пахавання, і ўшана-ванне на калектыўнай мемарыяльнай дошцы майго дзеда Карэнды Івана Мікалаевіча — аднаго з мільёнаў саветскіх салдат, якія не вярнуліся з той страшнай вайны.

З тагачасным кіраўніком аддзялення Пасольства Беларусі ў Расіі ў Калінінградскай вобласці Уладзімірам Зала-маем усклалі кветкі да абеліска і мемарыяльнай пліты з родным для мяне прозвішчам. А потым доўга хадзілі па тэрыторыі мемарыяла, перачыталі ўсе прозвішчы загінулых (іх болей за 400), кожнаму пакланіліся да зямлі. Стоячы, традыцыйнай чаркай памянулі і дзеда, і яго аднапалчан. Я набраў у поліэтыленавы пакет прыгаршчы зямлі, палітай і крывёю дзеда, прывёз яе ў родную вёску. Пасля асвячэння ў царкве яе падсыпалі на вясковым пагосце ў магілу бабулі Клаўдзі.

І якім вялікім было маё здзіўленне, калі на адлегласці не болей як трыста метраў ад брацкай магілы, адкуль праглядваецца бераг Балтыйскага мора і дзе калісьці былі аковы, я ўбачыў буслянку, на якой стаяла парачка буслоў і з якой высюўвалі свае дзюбкі двое буслянят...

Вось такое чуйнае і дальнабачнае паэтычнае слова.

«Я живу ў Паўднёвым Казахстане...»

Сярод многіх беларускіх літаратараў, якія ў тых ці іншых часіны спрычыніліся да Казахстана, імя паэта, літаратуразнаўца, перакладчыка Сцяпана Ліхадзіёўскага згадваецца даволі рэдка ці не згадваецца зусім. Прычын на тое некалькі. Але ж аб усім па парадку.

У беларускую літаратуру падлетак, зусім малады чалавек са случкай вёскі, уварваўся надзвычай імкліва. Хаця гэтая імклівасць была характэрнай для многіх яго ровеснікаў, якія прыйшлі ў беларускую літаратуру ў 1920-я — на пачатку 1930-х гадоў. У 19 гадоў выдае сваю першую кнігу паэзіі «Крокі» Максім Лужанін. Першыя зборнікі «Камсамольскія вершы» і «Штурм» выдаў у 22 Юрка Лявонны. Валерый Маракоў 17-гадовым юнаком ужо трымаў у руках уласную паэтычную кнігу — «Пялёсткі». Кніга навел Барыса Мікуліча і яго ж зборнік апавяданняў «Удар» выйшлі ў 1931 годзе, калі іх аўтару не было яшчэ і 19 гадоў...

Нарадзіўся Сцяпан Ліхадзіёўскі 9 мая 1911 года ў вёсцы Баслаўцы (цяпер паселішча носіць назву Барок) на Случчыне. Першы верш — «Лычу» — надрукаваў у часопісе «Беларускі піянер» у 1925 годзе. Вучыўся на той час Сцяпан у Гроўскай сямігодцы. Свае допісы пасылаў у часопіс «Малады араты». У 1926 — 1930 гг. С. Ліхадзіёўскі вучыўся ў Белпедтэхнікуме. У 1928 годзе ўступіў у літаратурнае аб'яднанне «Маладняк». З'яўляўся і членам Беларускай асацыяцыі пралетарскіх паэтаў.

З першых вершаў случчаніна — «У цагельні». Напісаны ў 1927 годзе.

*Месіць зубамі гліну
Прэса шырозна рот.
Роўныя пліткі-цагляны
Рэжа напаяты дрот.*

*Цэгла звінец аж будзе!
Сідны з яе ўзвядзём.
Вось вам, добрыя людзі,
Новы цагляны дом.*

Паэт спяшаўся ўбіраць у сваю паэзію напружанасць часу, усе грамадскія, палітычныя пераабсталяванні, уласцівыя першым паслякастрычніцкім падзеям, першым гадам, першаму дзесяцігоддзю савецкай улады. І яскрава, адкрыта, прама дэклараваў грамадскія падзеі, адносіны да іх і вяскоўцаў, моладзі, і, вядома ж, творчых людзей: «Кажуць, многа ў нас, паэтаў, // Хочаш — можна гаць гаціць, // Песень тысячы напета, // Апяяна ўсё ў жыцці... // Хіба ж праўдай гэта будзе, // Што агністых тэм няма?! // Нашы дні імклівасць будзяць, // Як зямлю зялёны май. / Хіба ж праўда, што не варта // Пець аб працы, барацьбе, // Пра людзей жывых, упартых, // Што не літуюць сябе?!...» Рытмы верш Сцяпана Ліхадзіёўскага «вынікаюць з рытмаў новага жыцця»...

У 1930—1931 гадах С. Ліхадзіёўскі вучыўся ў БДУ, у 1931—1933 — у Мінскім вышэйшым педагагічным інстытуце. У 1931—1932 выйшлі першыя кнігі Сцяпана Ліхадзіёўскага: паэтычныя зборнікі «Рокаты далёнай прыстані», «Чырванець вішні», «Крывавыя знічкі на снезе», «Мы — маладая гвардыя». У іх — і плён грамадскай працы паэта, яго ўдзелу ў калектывізацыі ў роднай вёсцы: цыкл вершаў на калгасную тэму, паэмы «Крывавыя знічкі на снезе», «Новыя шумы». Увесну 1931 года па даручэнні Калгасцэнтра паэт удзельнічаў у правядзенні калектывізацыі ў Бярэзінскім раёне на Міншчыне. Па даручэнні камсамола ездзіў на Чарнаморскі флот, адкуль прывёз матэрыялы для публіцыстычнай кнігі «Паўднёвая вахта». Але напісанай кнізе не наканавана было выйсці...

10 жніўня 1933 года Сцяпана Ліхадзіёўскага (а споўнілася маладому, у росквіце творчых сіл, літаратару ўсяго толькі 22 гады!) беспадстаўна асудзілі на тры

Сцяпан Ліхадзіёўскі.

гады высылкі ў Казахстан. Так пачаўся новы этап у лёсе беларускага пісьменніка, які толькі што выправіўся ў вялікую дарогу мастацкага асэнсавання жыцця. Сцяпан трапіў у Келескі (цяпер — Сары-Ачагскі, альбо Сарыагашскі) раён Паўднёвага Казахстана, дзе і настаўнічаў у сярэдніх школах — да 1937 года. А ў 1937-м быў залічаны студэнтам на 3 курс літаратурнага факультэта Ташкенцкага педагагічнага інстытута. І адначасова працаваў выкладчыкам рускай мовы і літаратуры ў школах Ташкента і Томска.

У чацвёртым томе біябібліяграфічнага даведніка «Беларускія пісьменнікі» (выйшаў у «Беларускай Энцыклапедыі імя Пётруся Броўкі») у артыкуле пра С. Ліхадзіёўскага пазначана пра да яго казахстанскую высылку: «...дзе працягваў пісаць вершы».

Не будзем ацэньваць, як склаўся лёс беларускага літаратара ўвогуле: добра ці дрэнна, шчасліва і ці нешчасліва. Сцяпан Іванавіч адбыўся, здзейсніўся як спецыяліст у галіне замежных літаратур, быў загадчыкам інстытуцкай кафедры, дэканам. Абараніў доктарскую дысертацыю па творчасці Анатоля Франса. Шмат перакладаў. З французскай і іншых літаратур на беларускую мову, з узбекскай — на рускую і беларускую. Ажаніўся. Выхаваў трох сыноў і дачку. Меў заслужаны аўтарытэт сярод калег па працы, сярод пісьменнікаў Узбекістана. Памёр у Ташкенце ў 1977 годзе.

А што ж Казахстан?

У 1962 годзе ў некаторым сэнсе адбылося віртуальнае вяртанне Сцяпана Ліхадзіёўскага ў Беларусь, да беларускага чытача: выйшла яго кніга «Берасцянка жывых трывог», у якую ўвайшлі вершы розных гадоў і выбраныя пераклады. Праўда, да яе было і некалькі публікацый у беларускім друку. Тры вершы ў 1957 годзе пабачылі свет у красавіцкім нумары часопіса «Полымя». Па адной публікацыі Сцяпана Ліхадзіёўскага надрукавана ў 1959 годзе ў «Маладосці» і «Полымі», артыкул і два вершы — у розных нумарах «Літаратуры і мастацтва». Падборка з двух вершаў з'явілася ў 1961 годзе ў «Маладосці». Верш «Смерць бацькі» (напісаны ў 1937—1938 гг.) быў надрукаваны ў тым самым 1961 годзе ў другім томе трохтомнай «Анталогіі беларускай паэзіі».

«Берасцянка...» выйшла праз тры дзесяцігоддзі пасля папярэдняй паэтычнай беларускай кнігі С. Ліхадзіёўскага. Істотная частка зборніка — вершы 1920 — пачатку 1930-х гг. І як своеасаблівы перавал у гэтай кнізе — верш «Імя свайго я не запляміў». Датаваны 1933 годам...

*Пяскі — эскаортам па пустэчы,
Пасля між гор грывіць вагон...
Зноў чую голас чалавечы,
Хвалююць новыя сустрэчы, —
Імчу за доляй наўздагон.*

*Няхай пяскі. Няхай пустыня.
Няхай бязводдзе і імгла.*

*Ды толькі сэрца не застыне —
Яго скарыць і ў дзікай плыні
Ліхая скруха не змагла...*

Так, лірычны герой ідзе наперад, не зважаючы на самыя цяжкія складанасці, імкнецца выстаяць перад бурамі і сцюжамі, рознымі драматычнымі выпрабаваннямі. Канешне ж, у 1933 годзе Сцяпан Ліхадзіёўскішоў наперад, перакананы, што ні ў чым не вінаваты. Так і пісаў у вершы «Імя свайго я не запляміў»: «Віны за мной няма нізвання...»

Вершы «Чырвоныя макі», «Зоры ў небе вабныя», «Я настаўнік», «З такою ж самай навізнай», «Май», «***На небасхіле зорка расцвіла», «Мёртвыя рэкі», «Птушыны гурт у радаснай трывозе», выдаючы, напісаны ў Казахстане, бо даты пад імі пазначаны з 1934 да 1937 года. Абставіны не дазвалялі маладому паэту друкавацца ў сябе на радзіме. Час прыйшоў ужо самы небяспечны... Аднаго за другім выпраўлялі ў высылку, асуджалі да пазбаўлення волі пісьменнікаў, з многімі з якіх Сцяпан быў добра знаёмы, сябраваў. 10 жніўня 1933 года на два гады пазбаўлення волі асуджаны Максім Лужанін. Восенню 1936 года арыштаваны паэт Юрка Лявонны, верагодна, праз год яго расстралялі ў Курапатах пад Мінскам. 26 лістапада 1936 года быў арыштаваны Барыс Мікуліч. Яго турэмныя, астражныя пакуты зацягнуліся на многія гады. На 15 дзён раней — 15 лістапада — арыштавалі паэта Станіслава Шушкевіча. Вярнуўся на радзіму ў 1946 годзе. У 1949 годзе арыштаваны паўторна... Станіслаў Шушкевіч — ці не самы блізкі сябра Сцяпана Ліхадзіёўскага. Іх стасункі, перапіска ўзновяцца пасля Вялікай Айчыннай...

*Чыстым снегам ззяюць горы,
Навакол — чырвоны мак.
Разлілося макаў мора,
Берагоў яму няма.*

*Гэту чырвань сонца росціць
І дае вясне, як сцяг.
Гэта колер маладосці,
Паўнакроўнага жыцця.
(«Чырвоныя макі», 1934 г.)*

І яшчэ адна страфа, якая напоўнена патэтыкай, верай, напружанасцю, спадзяваннямі: «Ураджай на радасць жнеям // Наспявае з кожным днём. // Спее сад — і мы мужнеем, // Мы да сталасці ідзём».

«Зоры ў небе вабныя» — яшчэ адзін верш з «казахстанскага цыкла» Сцяпана Ліхадзіёўскага.

...Сарыагаш, які быў заснаваны ў 1870 годзе, — у самай непасрэднай блізкасці да казахстанска-ўзбекістанскай граніцы. Усяго 15 км ад Ташкента. На пачатак 2019 года насельніцтва горада складала 34 303 чалавекі. Горад вядомы як цэнтр санаторна-курортнага лячэння. У Сарыагашы ёсць крыніцы мінеральнай вады. Тут развіваецца вытворчасць элітных гатункаў вінаградных він. Дарэчы, гэты край звязаны з лёсам казахскага паэта, публіцыста Такаша Бердзіярава (1925—1988), які нарадзіўся ў сяле з красамоўнай назвай Абай. Яно было цэнтрам Келескага раёна, які існаваў з 1928 да 1963 года. Звяртаю на гэта ўвагу і таму, што менавіта ў архівах Казахстана варта было б пашукаць невядомыя звесткі пра казахстанскія гады Сцяпана Ліхадзіёўскага... Адсюль, з гэтай Сарыагашскай старонкі, — і казахстанская паэтэса, лаўрэат міжнароднай літаратурнай прэміі «Алаш» Ханбібі Есенкаракызы (нарадзілася ў 1949 годзе), якая з'яўляецца дырэктарам Паўднёва-Казахстанскага абласнога музея ахвяр палітычных рэпрэсій. У Келескім раёне закончыў сярэднюю школу літаратуразнаўца, пісьменнік Немат Келімбетаў (1937—2010). Ужо ў ХХІ стагоддзі пачаліся свет у перакладзе на беларускую мову — «Не хачу губляць надзею», «Зайдрасць», «Лісты да сына». Мо з часам і імя нашага

земляка, случчаніна і ташкенцкага прафесара Сцяпана Іванавіча Ліхадзіёўскага стане старонкай у сарыагашскім літаратурна-краязнаўчым досведзе?..

З Ташкента, які на доўгія гады стаў прытулкам для беларускага паэта, Сцяпан Іванавіч ліставаўся з рэдакцыямі літаратурна-мастацкіх выданняў, з пісьменнікамі і літаратуразнаўцамі. Найчасцей пісаў Станіславу Пятровічу Шушкевічу. Зараз вялікая колькасць гэтых лістоў захоўваецца ў Беларускам дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва ў асабістым фондзе 71; воп. 1, 2, дзе змешчана 281 адзінка захоўвання за 1912—1988 гг.

З ліста С. Ліхадзіёўскага ад 25 лютага 1952 г.: «Здравствуй, Стах! За те 20 лет, которые прошли с дней наших встреч, уткло много воды. Но я очень рад, что ты жив и бодрствуешь. Трудно в письме хоть как-то отобразить пройденный путь. Ты просишь "пару слов" — я выполняю план (хотя сам ты был очень уж скуп на слова). 1933—1937 — я учительствовал в средних школах Южного Казахстана...» Дарэчы, у лісце ёсць і ўдакладненне пра сямейнае становішча: «...жена, сын Виктор (16 л., 9-й класс), дочь Светлана (14 лет, 7-й класс) — комсомольцы и сын Анатолий (3 мес., еще не комсомолец)...» Атрымліваецца, што ўжо ў Казахстане Сцяпан Іванавіч быў чалавекам сямейным і там у яго нарадзіўся першы сын.

Пра «свой Сары-Агач» у лістах Станіслава Шушкевічу Ліхадзіёўскі будзе згадваць яшчэ неаднойчы. Як, між іншым, і пабываць у Сарыагашскай старонцы беларускі паэт і ўзбекістанскі літаратуразнаўца, перакладчык здолее яшчэ не раз...

Вось і 17 жніўня 1964 года Сцяпан Ліхадзіёўскі піша сябру ў Мінск: «...Як праходзіць маё лета? <...> Бываю — то з сям'ёй, то з сябрамі — у Сары-агачы, г. зн. на месцы свае даўняй адсылкі (25 км ад Ташкента, Казахстан). Там вельмі свежае купанне ў р. Келес, добрая мінеральная вада, цікавы кніжны магазін, дзе можна купіць рэдкасці, якія ў Ташкенце расхватаюцца...»

*На небасхіле зорка расцвіла,
Нікому невядомая, падвечар.
Адным — расці, другім — згараць датла,
Да новай формы пераходзіць вечна.*

*І новароджаная ўсё расла,
У светлай красавала прыгажосці.
Вітанне месіць цёплае наслаў
Прывабнай гэтай незнаёмы-госці...
(«*** На небасхіле зорка расцвіла...»)*

Гэтыя радкі — з «казахстанскага» верша Сцяпана Ліхадзіёўскага, напісанага ў 1936 годзе ў Сарыагашскім краі. З вышыні сённяшняга часу можна сказаць, што паэзія нашага земляка не самая прыкметная зорка на небасхіле сусветнай і нацыянальнай паэзіі. Але Сцяпан Іванавіч Ліхадзіёўскі адбыўся як літаратуразнаўца, спецыяліст у галіне французскай літаратуры. Зрабіў вельмі шмат і дзеля прапаганды ўзбекскай літаратуры — і як перакладчык, і як крытык. Менавіта так склаўся яго жыццё, у якое ўмясціўся і казахстанскі фрагмент...

*Я живу ў Паўднёвым Казахстане,
Дзе сады, янтарны вінаград.
Сонца ўзыходзіць — разам з ім устанеш,
І настрой — як золотак акурот.*

*Кліча ў школу крышталёвы рана,
Дзень прыводзіць песенных засцей.
Крышук смешна — з юнака Сцяпана
Тут Сцяпан Іванавіч расце.
(«Я настаўнік»).*

Беларуска-казахстанскія літаратурныя сувязі — шырокая рака, якая ўмяшчае ў сябе жыццяпісы, творчыя памкненні многіх беларускіх літаратараў. Сцяпан Ліхадзіёўскі, яго некалькі гадоў настаўніцтва ў Паўднёвым Казахстане, «казахстанскі цыкл» вершаў — асобны эпізод у гэтай плыні.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Беларусі-партызанкі сын...

Артыст па прафесіі, пісьменнік па прызначэнні, грамадзянін-патрыёт Міхаіл Хонінаў яшчэ пры жыцці заслужана стаў героем дакументальных (нарысы Д. Кутульцінава «Яго звалі Міхаілам Чорным» (1957) і П. Брайко «Нашчадад Хангора» (1969), аповесці А. Дзямідава «У ўздымаўся першым» (1967) і А. Дугін «Пад попелам» (1970)), а таксама мастацкіх (паэмы У. Міханоўскага «Бала мост» (1969) і М. Палівіна «Міша Чорны» (1970)) твораў.

Юнацтва і Вялікая Айчынная

Беларуская старонка жыцця сына калмыцкага народа Міхаіла Хонінава была адкрыта ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны, калі ён, вырваўшыся са Смаленскага акружэння ўлетку 1941 года, стаў адным з арганізатараў партызанскага руху ў Мінскай і Магілёўскай абласцях. Адужэўшы пасля кантузіі, паэт адправіўся ў лясы Беларусі, дзе стаў збіраць байцоў, якія апынуліся ў такім жа становішчы, як і ён, і мясцовых жыхароў, якія не жадалі жыць пад уладай захопнікаў.

Са студзеня па май 1942 года М. Хонінаў, вядомы папалчнікам і ворагам пад імем Міхаіла Чорнага, вёў падпольную партызанскую дзейнасць у вёсцы Месціна Бярэзінскага раёна, з мая па ліпень 1942 займаў пасаду начальніка штаба партызанскага атрада пад кіраўніцтвам Івана Старадубцава, са жніўня 1942 да сакавіка 1943-га — камандзір дыверсійнага ўзвода 208-га партызанскага атрада імя Сталіна Клічаўскай ваенна-аператыўнай групы Магілёўскай вобласці, з красавіка 1943 да ліпеня 1944-га — камандзір асобна дзеючай роты 15-га партызанскага палка Магілёўскага партызанскага злучэння. З ліпеня 1944-га удзельнічаў у вызваленні Мінска, затым Навагрудка, Ваўкавыска, фарсіраваў Нёман. Не баючыся смерці, артыст і паэт Міша Хонінаў адважна змагаўся ў самых складаных баявых аперацыях, праяўляў гераізм і мужнасць у асабістым адзінаборстве з ворагам: ці гэта разгром паліцэйскага атрада ў Востраве або валасной управы ў Сялібе, ці налёты на Пагост і Свенск, ці ўзрыў моста праз Свіслач пад моцным агнём праціўніка, ці захоп «языка».

Сустрэчы на Магілёўшчыне. М. Хонінаў і А. Пысін.

Як вядома, у страху вочы вялікія. «Дзікай дывізіяй» называлі гітлераўцы і паліцаі роту Мішы Чорнага, якая раскалаціла фашысцкі гарнізон у Коўбчы і ўзяла партызанскі сцяг над узятай вёскай, трывала асядлала дарогу Магілёў — Доўск і на некалькі сутак паралізавала ўсялякі рух па ёй. «Дзікая дывізія» 17 сутак трымалася ў вогненным калыцы ў хачынскім лесе, адбіваючы па дзесяць атак у дзень, а потым раптам знікла, быццам растварылася ў лясных гушчарах. Таксама раптам яна з'явілася зноў, паспяхова арудуючы ўжо ў міжрэччы Дняпра і Сожа.

З аўтабіяграфіі М. Хонінава: «Выход з акружэння дазволіў мне арганізаваць партызанскі атрад, у якім я дзейнічаў 1080 дзён і начэй спачатку на Смаленшчыне (дарэчы сказаць, сувязным у ім быў юны Міша Ягораў, той самы, які праз некалькі гадоў узяў сцяг Перамогі над рэйхстагам), потым у Беларусі. На Смаленшчыне мяне клікалі Мішкам-Калмыком, у Беларусі — Мішкам Чорным, у Калмыкіі — Міхаілам Хонінавым.

На баявым рахунку маю больш за 300 фашыстаў, забітых і параненых. Пусціў пад адхон два варожыя эшалоны з живой сілай і тэхнікай у раёне станцыі Тошчыца Быхаўскага раёна, падарваў каля 50 аўтамашын. Акрамя таго, разам са сваімі партызанамі разграміў шмат цяжнікоў, машын, мостаў, гарнізонаў».

Беларуская сялянка Праскоўя Андрэеўна Віліткевіч з вёскі Месціна Бярэзінскага раёна, што прытуліла і выхадзіла параненага малодшага лейтэнанта, стала другой маці

для калмыка (ён быў адзін са з Бярэзінаў, дзе...

ЛІТАРАТУРА
СЕРАДА

Міхаіла Хонінава. У Беларусі ён прайшоў шлях ад партызана-апазіцыянера да памянаеца ўсё: ад вярхоўнага камандзіра, перамяшанага з дажджом, дожджам, марам, падранай галінамі і маўклівых байцаў, што крочаць чарадой, як слупы ў полі, і зноў прыфрантавыя аблогі, прабітыя зеніткамі наскрозь, і варонкі з разяўленымі ратамі, як у птушак, якія просяць вады, і пясок, які асядае пасля выбухаў і хрумсціць на зубах, як жыта паміж жорнамі, і жудасныя хвіліны артабстрэлу, калі сэрца гатова вось-вось выскачыць з грудзей, і адчуванне салдацкага адзінства і кроўнай дружбы, знаёмае людзям, якія разам рызыкуюць жыццём, і гэтыя сказаныя на адным дыханні словы:

*И коль наступит смерти час,
Последней станет эта стычка,
Две матери помянут нас:
Мать-Беларусь и мать-калмычка.*

У знак прызнання заслуг перад Беларуссю сын калмыцкага народа М. В. Хонінаў быў адзначаны званнямі ганаровага калгасніка калгаса «Савецкая Беларусь» Клічаўскага раёна Магілёўскай вобласці (1969), ганаровага грамадзяніна г. Беразіно Мінскай вобласці (1975), яго імем названы вуліцы ў г. Беразіно і г. Клічаве.

Калі ратуе прырода

У цяжкія гады Вялікай Айчыннай вайны Магілёўшчына стала для Міхаіла Хонінава роднай, і з таго часу паэт быў прапісаны ў ёй сваёй гераічнай біяграфіяй, актыўнай літаратурнай і грамадскай дзейнасцю, сыноўскай любоўю. Пабываць у Беларусі і ўбачыцца са сваімі сябрамі-аднапалчанамі было заапаветнай марай паэта. Упершыню яна ажыццявілася толькі ў 1957 годзе, калі лейтэнант запаса Хонінаў па запрашэнні Вярхоўнага Савета БССР наведаў Мінск. Адбылося гэта пасля сібірскайсылкі, якую паэт 13 гадоў адбываў разам са сваім калмыцкім народам у сувязі са сталінскімі рэпрэсіямі. Па гэтай жа прычыне не быў уганараваны званнем Героя Савецкага Саюза, да якога прадстаўляў у свой час двойчы.

Адно з першых паездкаў па баявых месцах на Магілёўшчыну М. Хонінаў здзейсніў у 1961 годзе. З тых часоў стане яе частым госцем і не раз праедзе партызанскімі сцежкамі. Неаднойчы наведвае Клічаў, дзе ў лютым 1944 года Клічаўскі падпольны райкам партыі прымаў яго ў члены Камуністычнай партыі (пазней ён напіша пра яго дзейнасць паэму «Мой райкам»); вёску Коўбча, недалёка ад якой прыняў першае баявое хрышчэнне — патапіў варожы буксірны паракход са зброяй і боепрыпасамі на рацэ Бярэзіне; Усакінскія лясы ці Цераболь — самыя вялікія лясы ў Магілёўскай вобласці, якія ўвайшлі ў гісторыю партызанскай барацьбы як сталіца, як крэпасць, якую фашысты так і не знішчылі, а партызаны звалі «наша Ялта», бо тут знаходзіліся базы ўсіх атрадаў вобласці і шпіталі, дзе лячыліся параненыя...

Міхаіл Хонінаў распавядаў пра тое, што ад дакладнай смерці яго двойчы ратавала сама прырода. Першы раз — у маленстве, калі яму было два месяцы ад роду, падчас перагонкі жывёлы. Забыўшыся ў дрымоце, стомленая маці не заўважыла, як дзіця выслізнула з уюка. Увесь караван прайшоў па тым месцы, дзе ляжаў малы, і ні адзін вярблюд не наступіў на яго. На досвітку яго знайшлі ціхамірна спячым ў густой траве ля стэпавага лімана. Другі раз смерць абышла яго на Смаленшчыне, калі камузвода павінен быў са сваім кулямётам прыкрываць байцоў, якія выходзілі з акружэння. Гарачая выбухная хваля адкінула яго ў акуп, а скошаная тым жа выбухам бяроза павалілася зверху. Так робяць людзі, і то толькі самыя смелыя: паміраючы, яна прыкрыла яго сваім ствалам і галінамі. І калі гусеніцы нямецкага танка прайшлі па смаленскай бярозе, пад ёй ляжаў кантужаны, але жывы Хонінаў. Пасля гэтага можна было стаць прымхлівым, але ён толькі ўсміхаўся і паўтараў: «Пашанцавала, зноў пашанцавала».

Міхаіл Хонінаў. Мінск, 1978 г.

Сувязь з Беларуссю М. Хонінаў падтрымліваў да апошніх дзён, часта прыязджаў у творчыя каманды-дзіроўкі. Дзякуючы гэтым паездкам ён больш не расстанецца з баявымі пабрацімамі і беларускімі сябрамі-калегамі, умацоўваючы братэрства народаў ужо прамом паэта, пражытка, перакладчыка. П. Броўка ён лічыў сваім хросным бацькам, бо той пісаў прадмовы да яго кніг на рускай і беларускай мовах. Сябраваў з М. Танкам, В. Быкавым, І. Шамякіным, Р. Барадуліным, А. Грачаникавым, А. Бялёвым, магілёўскімі літаратарамі П. Шасцерыковым, М. Ткачовым...

Увекавечанне памяці

У Музейным пакоі гісторыі кнігі, які дзейнічае пры Магілёўскай абласной бібліятэцы, адна з выставачных экспазіцый прысвечана жыццю і творчасці магілёўскага паэта і журналіста Аляксея Пысіна, з якім Міхаіла Хонінава звязвалі сяброўскія і творчыя адносіны. Два паэты-франтавікі, творчасць абодвух цесна звязана з народнай паэзіяй, абодва пісалі пра сваю малую радзіму, пра добрыя традыцыі сваіх народаў, яго мірнае жыццё і гераічную барацьбу з фашысцкімі захопнікамі. І сышлі яны адзін за адным: Пысін у жніўні, а Хонінаў, які вельмі балюча ўспрыняў вестку пра смерць таварыша, — у верасні 1981 года.

*...Я гляджу на даўняе курганне,
На траву, на рыжых мурашоў.
Ведайце: калі мяне не стане —
Я ў сваю дывізію пайшоў.*

(А. Пысін «Палім мы маршанскую махорку ...», 1966)

*Когда уйду, закончив жизни срок,
вы, дети, знайте: я не одинок.
Я не в земле останусь почитать —
весной тюльпаном к солнцу мне вставать...*

(М. Хонінаў «Стану чырвоным цюльпанам», 1973)

Асобнае месца ў экспазіцыі адведзена гэтаму сяброўству. Як журналіст А. Пысін прысвяціў свайму калмыцкаму сябру некалькі артыкулаў у абласной газеце «Магілёўская праўда»: «Незабыўныя сцэжкі» (1978) і «Домры спеў шматструнны...» (1979, да 60-годдзя М. Хонінава), а таксама артыкул «Тут яго юнацтва ў бой хадзіла...» («Літаратура і мастацтва», 1979).

Вельмі ганарыўся М. Хонінаў двума зборнікамі сваіх твораў, якія выйшлі ў Мінску ў перакладзе на беларускую мову. Але калі «Хвоі і цюльпаны» (1970) перакладалі дзясятак яго беларускіх сяброў-паэтаў, то «Жураўлі над стэпам» (1977) — толькі Аляксей Пысін. Значная частка вершаў у гэтай кнізе прысвечана Беларусі і Магілёўшчыне: «Клічаў», «Трэцяе ліпеня», «Бой на пераправе», «***Былае, раны зноў заняюць...», «Кулямётчык Мутул», «Лес», «Ганаровае званне», «***Гляджу на слупы, што пакрочылі полем...» і інш. Між тым у асабістай бібліятэцы А. Пысіна, перададзенай сям'ёй паэта ў дар бібліятэцы, ёсць чатыры кнігі калмыцкага паэта з аўтаграфамі.

З 1974 года беларускі творца ўзначальваў Магілёўскае аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі, і калі Міхаіл Хонінаў прыязджаў у Магілёў, яны заўсёды сустракаліся. Маецца некалькі фатаграфій, дзе паэты разам, напрыклад, падчас прысваення М. Хонінава звання ганаровага грамадзяніна г. Беразіно ў 1975 годзе. Адзін са здымкаў быў зроблены ў верасні 1978 года на літаратурным вечары, прысвечаным творчасці М. Хонінава, які адбыўся ў Магілёўскай абласной бібліятэцы.

У 2012 годзе экспазіцыю папоўнілі дзве кнігі, дасланыя бібліятэцы ў дар дачкой калмыцкага паэта Рымай Ханінавай (калмыцкая паэтэса, перакладчыца, драматург, журналіст) пра бацьку: «Іншага лёсу не трэба...» пра жыццё і творчасць Міхаіла Хонінава (2005) і сумесны зборнік твораў бацькі і дачкі «Стану чырвоным цюльпанам» (2010).

Народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка прадмову да першай мінскай кнігі перакладаў паэзіі Міхаіла Хонінава па праве назваў «Беларусі-партызанкі сын». Любоў і шанаванне, вернасць і адданасць — вось што характарызуе адносіны сына-калмыка да маці-беларускі да канца яго жыцця. Надпіс «Міша Чорны» на яго надмагільным помніку ў Элісце падкрэслівае гэтую бесперапынную і непарыўную сувязь.

Юлія КАСЦЮК,
галоўны бібліятэкар аддзела маркетынгу
Магілёўскай абласной бібліятэкі
Фота даслана аўтарам

Уладзімір РАДЗІВІЛАЎ:

«Сваю ролю трэба выконваць на 100 працэнтаў — і нават больш!»

Гумарыст, парадыст, канферансье, спявак, акцёр — сёння імя Уладзіміра Радзівілава не патрабуе каментарыяў. Нядаўна заслужанаму артысту Рэспублікі Беларусь споўнілася 60 гадоў. Між тым майстар пародыі і гумару, рэжысёр і выканаўца папулярных канцэртных праграм адсвяткаваў 35-годдзе творчай дзейнасці ў роднай Белдзяржфілармоніі, дзе сабраў сяброў і прыхільнікаў на творчы вечар. Успамінамі і поглядам на зробленае Уладзімір Генадзевіч падзяліўся з карэспандэнтам «ЛіМ».

Фота з асабістага архіва Уладзіміра Радзівілава.

**ТЭАТР
ЧАЦВЕР**

«...аванне, што беладач даволі сур'ёзны складае расмяшыць.

«...згодны?»

— Гэта няпраўда. У нас вельмі добрая публіка, якая прыходзіць на канцэрты з адкрытай душой, каб убачыць любімага артыста. Але сапраўды, наш глядач адрозніваецца ад глядача-замежніка: ён у большай ступені ацэньвае — ведае, на каго хадзіць і навошта. Заўважыў, што людзі вельмі засумавалі без канцэртаў, асабліва гумарыстычных, і з задавальненнем ходзяць не толькі на выступленні айчынных артыстаў, але і замежных. Аднак я выступаў за мяжой і даўно правяраў: беларускага артыста паўсюль выдатна прымаюць — з вялікай любоўю і цеплынёй.

— Наколькі блізка вам традыцыйны тэатр?

— Артыст эстраднага жанру павінен быць акцёрам. У гэтым ключы я і вучыўся: скончыў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў па спецыяльнасці «Мастацтва эстрады». Дарэчы, мой сябар, рэжысёр аднаго з мінскіх тэатраў плануе штосьці напісаць і паставіць, магчыма, паўдзельнічаю ў спектаклі. Для мяне як для творцы, які адбыўся, вельмі цікава трапіць у новую хвалю. Згаджаючыся на ўдзел у апераце «Лятучая мыш», я ўсё ж сумняваюся. З рэжысёрам-пастаноўшчыкам Міклашам Габарам Керэні, які, між іншым, размаўляе на ламавай рускай мове, мы здолелі зразумець адзін аднаго. Тэатральнае мастацтва захапляе. З часам думаю зрабіць адно аддзяленне праграмы, прысвечанае пэўнаму тэатральнаму жанру. Але яблык яшчэ спее — хачу параіцца з сябрамі, творцамі, якія пішуць для мяне.

— Якім аўтарам сёння аддаеце перавагу?

— Бясспрэчна, спачатку трэба звярнуцца да аксакалаў. Напрыклад, у Кандрата Крапівы, дарэчы, майго земляка, ёсць шмат цікавых тэкстаў. Некаторыя з твораў можна крышачку пашырыць і прадставіць публіцы. Ужо потым трэба звяртацца да сучаснікаў. Але яны глядзяць на свет са сваёй званіцы. Усё-такі мы, тыя, хто пісаў пры Савецкім Саюзе, старой школы, старой закваскі. А хочацца адчуць новыя павевы. Ідэальна было б сумясіць творчасць і маладых, і масцітых пісьменнікаў-сатырыкаў. Спадзяюся, нешта атрымаецца.

— З кім супрацоўнічае? Часта вы выкарыстоўваеце творы Васіля Найдзіна...

— Раней ён вельмі шмат пісаў для нашай эстрады, у тым ліку дакладныя і дэталізаваныя маналогі, фельетоны. У яго творах заўсёды ёсць тое, ад чаго можна адштурхнуцца і пра што задумацца. А вось Леанід Ганчароў з Віцебска стварае пародыі. Звычайна яны дабрадушныя і някрыўдныя. Мне вельмі не хочацца зняважаць таго ці іншага артыста, нават наадварот — трэба папулярываць гэтую прафесію. Люблю размоўныя і песенныя, дакладныя і добрыя, жартоўныя і, самае галоўнае, пазнавальныя пародыі. Павінна ўзнікаць адчуванне, што я ведаю чалавека шмат гадоў. Між тым нядаўна папрасіў Леаніда Ганчарова напісаць маналог на тэму вёскі, бо ўпэўнены: звычайныя і штодзённыя сюжэтныя лініі, звязаныя з вясковым жыццём, да гэтай пары застаюцца актуальнымі.

Ці паспяваеце сачыць за літаратурным працэсам?

— Сорамна, але апошнім часам вельмі шмат чытаю ў інтэрнэце — не ведаю, чым мяне гэта прывабіла. Аднак думаю пазбаўляцца гэтай звычкі — няхай і зручна, але не вельмі сур'ёзна — лепей пачытаць газету... Але ў вольны час вельмі люблю чытаць класічныя творы на ваенную тэму, захапляюся фантастыкай. Сярод любімых твораў — «Граф Монтэ-Крыста» Аляксандра Дзюма. Калі казаць пра нашых аўтараў, вельмі даспадобы творчасць Кузьмы Чорнага, Якуба Коласа і, вядома ж, Кандрата Крапівы... У хатняй бібліятэцы маецца вельмі шмат рускіх народных казак. Ды ўвогуле, у мяне вялікая колькасць дзіцячых кніг, збіраў у свой час — з перыяду, калі пачаў іграць Дзед Мароза. Хацелася даведацца як мага больш пра побыт і культуру, каб скласці дакладныя вобразы казачных зімовых персанажаў-сімвалаў. Цяпер здаецца, што пра таго ж Дзед Мароза я ведаю літаральна ўсё. Гэты герой настолькі ўвайшоў у маё жыццё, што пачаў калекцыяніраваць яго. Самаму сталаму — 120 гадоў!

— Ці ўдаецца знаёміцца з моднымі сёння кірункамі гумару? Ці зможа хтосьці ў найбліжэйшы час дасягнуць узроўню таго ж Міхаіла Жванецкага, творчасць якога сёння зноў на хвалі папулярнасці?

— Жванецкі — мэтр. Пісьменнік-сатырык, майстэрства якога ніхто не можа пераняць. Прырода зрабіла творцу падарунак: ён мог пісаць пра тое, што бачыў, але так, каб пазней гэта было прыемна слухаць. Але мой кумір назаўсёды — канферансье Барыс Бруноў, майстар імправізацыі. Ён заўважыў мяне ў Маскве, калі я выступаў у Тэатры эстрады разам з Ядвігай Паплаўскай і Аляксандрам Ціхановічам. Непаўторнага артыста цікава парадзіраваць, стыль сапраўды вартага гумарыста пазнаеш з паўслова, як, напрыклад, Віктара Каклюшкіна, Анатоля Трушкіна... Гэта дарагога каштуе. Кожны з іх заняў сваю нішу. Кажучы пра маладзёжныя гумарысты, стараюся сачыць. Тыя ж прадстаўнікі «Comedy Club» таксама занялі сваю нішу, дзе сталі не заменнымі дзякуючы асабліваму гумару, манеры размоў, каларыту. Камусьці іх своеасаблівае бачанне, падача матэрыялу падабаецца, некаму — не. Але, зноў жа, новыя павевы проста неабходны. Аднак не ведаю, колькі гэтыя творчыя пошукі працягнуцца.

— Што вас як гумарыста можа расмяшыць?

— Дзеці, з якімі вельмі цікава размаўляць падчас навагодніх паказаў. Раней было па тры ёлкі ў дзень, сёлета, вядома, менш, і на кожную з іх завітвала ў сярэднім дзве з паловай тысячы дзяцей і дарослых — у суме атрымліваецца вялікая лічба. Аднойчы прыйшлі двое блізнят. З адным размаўляю, стаіць перада мной, а другі зайшоў з іншага боку і адкалупае ў мяне каменьчыкі з адзення. Гляджу — ужо некалькі трымае ў руцэ. Памяняліся браты месцамі, і другі пачаў адкалупаць! Я папрасіў паказаць ручкі і вярнуць каменьчыкі. І такіх смешных выпадкаў — процьма. Кожны год слухаю на навагодніх спектаклях па 100 вершаў, бывае, сустракаюцца аднолькавыя, якія я і сам ужо вывучыў. Часцей за ўсё чытаюць вершы пра маму і родную Беларусь. Не магу не адзначыць адну прыемнасць: прыкладна палова дзяцей вучаць беларускамоўныя творы і чытаюць іх вельмі хораша. У такіх моманты душа радуецца, бо новае пакаленне не забывае родную мову. Ды што казаць, многія самі ведаюць — дзеці нясуць той душэўны смех, якога нам, дарослым, не хапае.

Яўгенія ШЫЦЬКА

— 35 гадоў на сцэне! Не магу не спытаць пра найбольш удалы перыяд: што ўспамінаеце часцей?

— Я выступаю нават больш. Проста вырашылі канцэртнай праграмай «Сапраўдны артыст» адзначыць мой юбілей, 35 гадоў творчай дзейнасці і 26 гадоў з таго моманту, як я стаў галоўным Дзедам Марозам. Вельмі часта ўспамінаю гастролі. Некалі існаваў калектыў Святланы Кульпы, я вельмі шмат выступаў разам з ім. Зараз гастролі называюць нават два дні паездкі, мы ж вандравалі і па тры месяцы — гэта было падарожжа на Далёкі Усход. Тады я быў вядучым канцэртнай праграмы Тэатра песні і моды, Леанід Кошалеў з ансамбля «Верасы» — салістам. Ездзіў з намі і дырэктар Яўген Яршоў, а яшчэ — 45 мадэлей з Дома мод, якія дэманстравалі беларускае адзенне. Тады я быў малады, імкнуўся адпавядаць канцэпцыі і зрабіў хімічную завіўку. Былі ў мяне і шыкоўныя вусы (смяецца). За гэтыя месяцы мы сталі вялікай дружнай сям'ёй. Калі надыйшоў час расставання, дзяўчаты нават плакалі.

— А пачыналася ўсё з ансамбля «Імппульс» яшчэ падчас службы ў арміі... Якія творы тады выконвалі?

— Тады мы вельмі любілі спяваць песні беларускіх выканаўцаў, арганізоўвалі танцы, і ўсё новае, што было на эстрадзе, запісвалі ў клубе на плёнку, пераглядалі і здымалі копію — спявалі і ігралі. Гэта былі залатыя часы майго жыцця. Шкада, што многія не зразумеюць і не зведаюць такога шчасця — службы ў арміі. Гэта і падтрымка калег, і цесныя таварыскія сувязі, і выхаванне — армія многаму вучыць, хоць і шмат патрабуе. Я рады, што ў Беларусі прыняты закон, згодна з якім тым, хто адслужыў, будуць даваць нейкія льготы, каб хлопцам было лягчэй паступіць у ВУНУ.

— Як чалавек, які скончыў тры навучальныя ўстановы, у тым ліку Усерасійскую творчую майстэрню эстраднага мастацтва ў Маскве, вы, відаць, лічыце неабходным пастаянна ўдасканальваць навыкі. Многія сёння ўпэўнены, што дастаткова самаадукацыі.

— Гэта вельмі складаная прафесія, такая ж, як канферансье, які першы выходзіць на сцэну, сыходзіць з яе апошнім і дзякуючы якому любя артыст выступае з натхненнем... А з адукацыяй чалавек расце. Веды, якія я атрымаў, дапамагаюць па жыцці 100 %. Так, ёсць шмат тых жа выканаўцаў, якія не маюць вакальнай адукацыі, але ім гэта не перашкаджае быць прафесійнымі артыстамі.

— А чаму назва юбілейнай праграмы «Сапраўдны артыст»?

— Сапраўдны, таму што і пародыі раблю, і маналогі (нават парныя), фельетоны чытаю, і песні спяваю... Усё ж кожны завітвае на канцэрт з пэўнай мэтай. Калі

артыст шматгранны, народ з задавальненнем прыходзіць да яго. Дарэчы, цэлы год у розных кутках краіны я буду прадстаўляць сваю юбілейную праграму, але ўжо працую і над новымі...

— Ці быў момант, калі стамляліся і хацелі сысці са сцэны, знайсці сябе ў іншай прафесіі?

— Такого не было. Артысты заўсёды стамляюцца, але ж мы гэтага нікому не паказваем, бо павінны выканаць свой абавязак. Мела месца толькі невялікае адступленне: запрасілі ў Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета ў пастаноўку «Лятучая мыш», дзе я іграў Фроша. Паспеў зняцца і ў серыяле ў ролі міністра культуры... Але дзе б ні быў, галоўнае для мяне — працаваць з любоўю, аддачай. Сваю ролю трэба выконваць на 100 працэнтаў — і нават больш! Напрыклад, у ролі Дзед Мароза я весялю і дзяцей, і дарослых, але першыя ўсё бачаць, усё ведаюць, усё разумеюць — іх не падманеш.

— Вельмі часта, асабліва ў СМІ, вас прадстаўляюць як галоўнага Дзед Мароза краіны. Ці не бывае крыўдна за такое прымяненне заслуг? Вы ж майстар размоўнага жанру, гумарыст, парадыст...

— У любога артыста ёсць галоўная, часам няўлоўная, рыса. Як кажуць, іншага Шурыка ўжо не будзе. Так і ў мяне: роля Дзед Мароза са мной назаўсёды. Каб здзейсніць жаданне дзіцяці, трэба шмат назіраць, многае ведаць, а таксама марыць — у гэтым мае прызначэнне. Я веру, што кожны чалавек народжаны, каб выканаць сваё прызначэнне.

— Як вы зразумелі, што такая роля — менавіта ваша прызначэнне?

— Калі казаць пра ёлкі, то пачынаў я з ката Матроскіна і Карлсана, у перапынку паміж імі ваўком даваўся пабегаць, ужо пасля стаў Дзедам Марозам. Але як атрымалася такая доўгая гісторыя менавіта з гэтым зімовым персанажам, сам не разумею. Першыя галоўныя ёлкі краіны прыходзілі ў канцэртнай зале «Мінск», потым праводзіліся ў Беларускім дзяржаўным цырку, і, як толькі пабудавалі Палац Рэспублікі, мы пераехалі туды. Менавіта ў той перыяд пачаліся вялікія навагоднія паказы.

— Дарэчы, чым займаліся летась, калі ў многіх з'явіўся вольны час і трэба было звывнуцца з пандэміяй?

— Было, вядома, складана. Я вельмі перажываў, таму мы з сям'ёй з'ехалі на нейкі тэрмін на лецішча. Пісаў маналогі, рэцэпіраваў... Але без сцэны артысту проста немагчыма. Няма самага неабходнага — абмену энергіяй. Мне вельмі важна бачыць, як людзі смяюцца ці проста ўсміхаюцца, бывае нават, што крыху паплачуць — успамінаюць нешта сваё... Аднак канцэрты даўно аднавіліся, і я акрыяў — з новымі сіламі выходжу на сцэну. Вядома, хвалявала тое, што і ўсіх:

Узвышанае і зямное, або Малітоўныя спевы ў абрамленні року

23 красавіка ў Беларускім акадэмічным музычным тэатры адбылася прэм'ера легендарнай рок-оперы «Юнона і Авось» у пастаноўцы галоўнага рэжысёра Міхаіла Кавальчыка. Нагадаем, што гэта другі зварот нашага Музыкальнага тэатра да знакамітага твора. Першы раз ён быў пастаўлены на гэтай сцэне ў 2002 годзе пры дапамозе расійскіх тэатральных дзеячаў.

Перш чым разважаць аб уласнай версіі спектакля, варта нагадаць гісторыю стварэння самога твора «Юнона і Авось» і яго першае ўвасабленне на сцэне маскоўскага тэатра «Ленком» у 1981 годзе. Гэты сцэнічны твор у прамым сэнсе слова ствараўся тады ў названым тэатры, калі знакаміты рэжысёр Марк Захарав звёў для творчага супрацоўніцтва не менш знакамітых аўтараў — паэта Андрэя Вазнясенскага і кампазітара Аляксея Рыбнікава.

Літаратурнай асновай будучай рок-оперы, што стала класікай жанру, паслужыла паэма Вазнясенскага «Авось», паводле якой паэт сам напісаў лібрэта. А інакш і быць не магло, бо ніякі лібрэтыст з гэтай задачай не справіўся б. Справа ў тым, што паэма Вазнясенскага вельмі своеасабліва па форме і кампазіцыйнай будове, і выкрышталізавалася з яе стройную сюжэтную лінію мог толькі сам аўтар. У выніку тэкст лібрэта атрымаўся лягчэйшым для ўспрымання, але значна пераўзыходзіў па памерах тэкст паэмы. І што яшчэ важна адзначыць: у афішы спектакля расійскага тэатра з самага пачатку і да сённяшняга дня на першым месцы стаіць імя паэта, а не кампазітара. Відаць, гэта тлумачыцца тым, што «Ленком» — тэатр драматычны, і хоць ён узяўся за пастаноўку музыкальнага спектакля, галоўным для яго застаецца літаратурная аснова (лібрэта ў аўтарстве Вазнясенскага выглядае як паўнаважасны п'еса). Зразумела, што і акцёры ў гэтым спектаклі перш за ўсё карыстаюцца выразнымі сродкамі драматычнага тэатра, спалучаючы пры гэтым даступныя ім музычныя сродкі. Але ў цэлым музычны бок пастаноўкі падтрымліваўся прафесійнымі музыкантамі і вакалістамі: разам з акцёрамі ў спектаклі былі заняты рок-група «Аракс», запрошаны хор і кардэбалет.

«Юнона і Авось» да сённяшняга дня з'яўляецца візіткай «Ленкома». У той жа час гэты спектакль уваходзіць у рэпертуар многіх музычных тэатраў Расіі і былога Саюза. На мяжы вякоў і тысячагоддзяў Андрэю Вазнясенскаму нават давялося памяняць першыя радкі фінальнай песні «Жители двадцатого столетия! // Ваш к концу идет двадцатый век» на новыя: «Дети двадцать первого столетия! // Начался ваш новый век».

У Беларускім дзяржаўным музычным тэатры першая пастаноўка спектакля «Юнона і Авось» пратрымалася ў рэпертуары 15 гадоў. Пасля таго, як у пачатку 2010 года тэатр пакінуў дырэктар і выканаўца галоўнай ролі Аляксей Ісаев, спектакль яшчэ 7 гадоў існаваў без яго. Новы выканаўца ўводзіліся і на ролю Разанава, і на іншыя ролі. Але ж бясконцы ўводзіліся не ідуць на карысць нікому спектаклю. Таму па розных аб'ектыўных і суб'ектыўных прычынах у 2017 годзе спектакль быў зняты з пракату. Але, улічваючы вялікую папулярнасць гэтага твора, у тэатры ў хуткім часе пачалі думаць аб яго новай пастаноўцы.

На гэты раз уся пастановачная група новага спектакля на чале з галоўным рэжысёрам тэатра была беларускай. Дырыжорам-пастаноўшчыкам стала Марына Трацякова, якая вяла папярэдні спектакль пасля Льва Карпенкі. Дырыжор расказала, што тэатрам закуплены новыя электронныя музычныя інструменты, у прыватнасці клавійныя сучаснай мадыфікацыі. А гэта — новыя тэмбры, новыя фарбы гукавой палітры. Вакальны кіраўнік пастаноўкі Святлана Пятрова была хормайстрам-пастаноўшчыкам папярэдняга спектакля. Тады склад хору адпавядаў сваёй назве і налічваў каля сарака чалавек. Але ўжо даўно ў выніку так званай аптымізацыі хор ператварыўся ў вакальны ансамбль, у складзе якога няма нават і дваццаці чалавек. (І гэта — у акадэмічным музычным тэатры, дзе ёсць дзве балетныя трупы.) Таму прафесіяналізм Святланы Пятравой і кіраўніка вакальнага ансамбля Ігара Баканава заслугуе асаблівай пахвалы, улічваючы колькасць і складанасць харавых партый і іх выдатнае ўвасабленне ў адпаведнасці з партытурай невялікім складам харыстаў. Балетмайстра-пастаноўшчыкаў у новым спектаклі двое — Юлія і Мікалай Міхайлавы, якія працуюць у напрамку сучаснай харэаграфіі, што кардынальна адрознівае іх харэаграфічна-пластычныя вырашэнне спектакля ад папярэдняга. І гэта не толькі сучасная пастаноўка танцавальных нумароў, але і арыгінальныя пластычныя кампазіцыі, якія падтрымліваюць сцэнічнае дзеянне і прыўносяць у яго дадатковыя сэнсы, што асабліва выразна праяўляецца ў музычных маналогіх Разанава.

Мастаком-пастаноўшчыкам з'яўляецца Андрэй Меранкоў, які ствараў эскізы мастацкага афармлення да першага спектакля. Але адразу трэба адзначыць, што менавіта сваім сцэнаграфічным вырашэннем другая пастаноўка кардынальна адрозніваецца ад першай. Галоўнае адрозненне заключаецца ў тым, што ў папярэднім спектаклі сцэнаграфія была жывапіснай і статычнай, а ў новым — прадметная і дынамічная. Калі раней крытычна настроеныя гледачы казалі, што пустата сцэны запаўнялася клубамі дыму, то цяпер для спасціжэння мастацкай думкі сцэнографа ім давядзецца задзейнічаць інтэлектуальныя і пазнавальныя здольнасці. Складаныя па сваёй пабудове элементы дэкарацый рухомыя і шматфункцыянальныя — перад гледачом паўстае то інтэр'ер царквы з унушальным іканастасам, то борт шхуны, то каталіцкі касцёл... Усе гэтыя трансфармацыі суправаджаюцца вельмі прадуманай пастаноўкай святла, калі патрэбныя дэталі высвечваюцца, а непатрэбныя — прысямняюцца ці наогул знікаюць з поля зроку.

Як адзначае Міхаіл Кавальчык, у новай пастаноўцы і музычны матэрыял, і лібрэта засталіся ў тым жа выглядзе, без нейкіх карэкціровак. Іншай была пастановачная

канцэпцыя. А таксама трактоўка вобраза галоўнага героя — не кардынальна новая, але з іншай расстаноўкай акцэнтаў у яго характарных рысах.

У першай пастаноўцы вобраз Разанава ў выкананні Ісаева вызначаўся пафасным, драматычна-трагедычным тонам. Такую ж манеру пазней перанялі і наступныя выканаўцы гэтай ролі: Антон Заянчкоўскі, Віктар Цыркуновіч і Сяргей Суцько. У новым спектаклі ўсе яны зноў з'явіліся ў вобразе Разанава, але выканальніцкая манера ўжо змянілася. У Міхаіла Кавальчыка сваё рэжысёрскае бачанне гэтага вобраза: ён лічыць, што падкрэсленая пафаснасць і экспрэсіўны драматызм больш уласцівы драматычным акцёрам, а артысты музыкальнага тэатра павінны ствараць вобраз героя перш за ўсё сродкамі музыкальнай драматургіі. І сапраўды, партыя Разанава складаная і інтанацыйна багатая, у ёй ёсць і рэчытатыў, і меладэкламацыя, і арыёза, якія пераходзяць у арыю. Пры гэтым саліста падтрымліваюць і іншыя выразныя сродкі музыкальнага тэатра, напрыклад, балетныя кампазіцыі, якія ілюструюць унутраны стан героя. Такім чынам, у размоўных дыялогах Разанава цяпер больш натуральных жыццёвых інтанацый, што асабліва праяўляецца ў прашэннях падтрымаць яго «*дерзновенный проект*».

У першай частцы перад гледачом паўстае і чацвёрка марскіх афіцэраў, з якімі Разанаў пазней адправіцца ў кругасветнае плаванне. Менавіта ў іх ансамблевым выкананні ўпершыню гучыць са сцэны знакаміты раманс «Я тебя никогда не забуду, // Я тебя никогда не увижу», які лейтматывам праходзіць праз увесь спектакль. Гэтая чацвёрка ў пэўным сэнсе дапамагае руху сцэнічнага дзеяння, выступаючы то персанажамі, то каментатарамі падзей.

Разанаў атрымлівае дазвол імператара на ажыццяўленне экспедыцыі. Перад гледачом разгортваецца дынамічная карціна «Плаванне» з удзелам афіцэраў і матросаў (артыстаў хору і балета), прасякнутая авантурна-рамантычнай экспрэсіяй: «*Наша вера вернее расчета, // нас вывозит Авось!*» Уражвае сцэнаграфічнае вырашэнне гэтай карціны: нібыта з марскіх пучын выплываюць абыры корпусы карабля і разгортваюцца элементы яго паруснай аснасткі. Асабліва ўражвае насавае фігура — залацістая скульптура Юноны.

І вось — доўгачаканыя берагі Каліфорніі. Другая частка твора пачынаецца з узнёсла-рамантычнай карціны: дачка каменданта Сан-Францыска Канчыта ў акружэнні сябровак (усе як на падбор — Кармэн) спрабуе разгадаць свой сон: «*Мне привиделся флотоводец, // На мундире заморский крест*». Потым з'яўляецца яе жаніх Федэрыка — абое шчаслівыя, яны жывуць у чаканні хуткіх заручын. Уся сцэна суправаджаецца іспанскай музыкай, іспанскімі танцамі і іспанскай палкасцю. У хуткім тэмпырытме карціна змяняецца на афіцыйны прыём рускіх пасланцаў, пасля чаго камендант Сан-Францыска запрашае іх на бал у гонар 16-годдзя сваёй дачкі. Адзін толькі погляд, і 42-гадовы Разанаў бачыць у вачах сан-францыскага анёла: «*Все тот же взгляд лиловый неземной*». Нібыта скрозь сон да Канчыты даносіцца словы: «*Иностранец Вас ангажирует на танец...*» У прадчуванні чагосьці страшнага і незваротнага Федэрыка спявае самотную баладу «*Белый шиповник*» пра трагічны лёс закаханых — яшчэ адзін хіт рок-оперы.

У новай пастаноўцы, як і ў папярэдняй, ролі Канчыты і Федэрыка выконваюць Вольга Жалезкая і Дзяніс Нямцоў. Ніякіх кардынальных змен у трактовцы гэтых вобразаў няма, але ёсць адчуванне пастановачнай навізны і стылю. Нельга не адзначыць драматычную насычанасць і выразнасць вобраза Федэрыка і шматграннасць яго музыкальнага ўвасаблення акцёрам. Цікава, што ў паэме Вазнясенскага такога персанажа наогул не было, бо на самай справе ніхто паміж Разанавым і Канчытай не стаяў. Але ж вядома, наколькі рэжысёры любяць любоўныя трохкутнікі, з дапамогай якіх ствараецца вастрыня інтрыгі. Вось пры падрыхтоўцы пастаноўкі ў «Ленкоме» і быў прыдуман гэты персанаж. І калі ўявіць, што раптам са спектакля ён знікне, то наколькі збыднее ўся гэтая гісторыя і колькі яркіх уражанняў страціць гледачы.

Трэцяя частка (Вяртанне) у многім пераклікаецца з першай — у ёй працягваецца раскрыццё ўнутранага свету героя. Патаемна заручыўшыся з Канчытай, Разанаў адпраўляецца ў зваротнае плаванне, каб прасіць хадайніцтва імператара перад папам Рымскім на шлюб з каталічкай.

Гледачу не расказваюцца са сцэны ўсе перыпетыі падарожжа героя, а толькі паказваецца яго ўнутраны стан перад смерцю. «*Мы — дети полдорог, нам имя — полдорожье, — гучыць у перадсмяротнай арыі Разанава. — Прости меня, свобода и Россия, не одолев я целого пути!*» Праз гэты спавядальны маналог выяўляецца жыццёвая трагедыя чалавека, які ні ў чым не паспеў знайсці заспакаення — ні ў служэнні Айчыне, ні ў веры, ні ў каханні: «*С престолом и штиль, а умер от простуды*». І нібыта аказаўшыся ўжо ў іншым вымярэнні, ён не толькі чуе голас Божай Маці, але і бачыць Яе іншым, незямным зракам: «*Я — Твой погибший замысел, прости...*»

Такога персанажа, як Божая Маці, у спектаклі няма. Ёсць толькі Яе Голас, які ў моманты малітоўнага экстазу чуе Разанаў. Ёсць ікона Казанскай Божай Маці, а Яе постаць з'яўляецца толькі падчас перадсмяротнай арыі героя. Голас Божай Маці — надзвычай складаная партыя, яе дыяпазон — тры актавы, у той час як дыяпазон прафесійнага вакаліста звычайна складае дзве. Гэтая партыя вызначаецца яшчэ і вельмі складанай меладыйнай лініяй. Нездарма ж Аляксей Рыбнік так хваліў Леся Люта за яе бездакорнае выкананне, якое можна назваць творчым подзвігам, бо далёка не кожная салістка на гэта здольная. У новай пастаноўцы Леся Лют застаецца ў той жа іпастасі. Але з'явілася яшчэ адна выканаўца гэтай партыі — Наталля Дзяменцьева. Яна прыйшла ў тэатр у 2002 годзе і якая трапіла на пастаноўку «Юнона і Авось».

**Зоя МАТУСЕВІЧ
Фота Аляксея Молчана**

Узбекскія старонкі будучай энцыклапедыі

У выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» ідзе падрыхтоўчая работа па стварэнні персанальнай энцыклапедыі «Якуб Колас». Мяркуецца, што выданне ўбачыць свет у шасці тамах.

Пакуль што папярэдне складзены слоўнік налічвае болей як 3000 артыкулаў. Энцыклапедысты сумесна з коласазнаўцамі, навуковай і творчай інтэлігенцыяй краіны звярнулі ўвагу на розныя аспекты жыцця і творчасці народнага песняра Беларусі. Мяркуецца, што будучы разгледжаны літаральна ўсе творы класіка беларускай нацыянальнай літаратуры.

Акцэнтуюцца ўвага на адрасы, звязаныя з Якубам Коласам: Мінск, Вільня, Цхалтуба, Масква, Тбілісі, Мазыр, Навагрудак, Кіеў, Мікашэвічы, Санкт-Пецярбург, іншыя гарады і вёскі: Палачанка, Падбярэжжа, Новы Двор, Мікалаеўшчына, Балачанка, Талька, Вусце, Беразінка, Смольня, Акінчычы, Новы Свержань... Улічаны, здаецца, усе адрасы, якія згадваюцца ў мастацкіх творах, багатай перапісцы Якуба Коласа, і ўсе асобы, якія так ці інакш судакраналіся з аўтарам неўміручай паэмы «Новая зямля», твора, які ўжо сам па сабе з'яўляецца энцыклапедыяй народнага жыцця.

Безумоўна, спрыянне ў стварэнні новага навукова-творчага праекта аказвае той трывалы ґрунт коласазнаўчых даследаванняў, якія ажыццёўлены на працягу многіх дзесяцігоддзяў. Штогод у Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа праводзяцца чытанні «Каласавіны». Выдадзена некалькі Збораў твораў народнага песняра з навуковымі каментарыямі. Апошні з іх склаў 20 тамоў.

Як вядома, падчас Вялікай Айчыннай вайны народныя пясняры істотны перыяд ваеннага ліхалецця разам з сям'ёю правяў у эвакуацыі ва Узбекістане, у Ташкенце. Тут сустрэкаўся з калегамі па літаратурным цэху — узбекскімі пісьменнікамі і прадстаўнікамі навуковай і творчай інтэлігенцыі, якія трапілі ў эвакуацыю з іншых гарадоў: найперш з Масквы і Ленінграда. Энцыклапедысты пастараліся ўлічыць усе акалічнасці ўзбекскага жыцця Якуба Коласа, таго перыяду, у які беларускі пісьменнік праявіў

сябе як актыўны грамадскі дзеяч, палымяны публіцыст, настойлівы ў творчых памкненнях паэт, праязік.

У шасцітомнай энцыклапедыі знойдзецца месца артыкулам пра ваенную газету «Фрунзевец», якая знаходзілася ў Ташкенце, дзе Якуб Колас друкаваўся з вершамі і артыкуламі, у рэдакцыю якой наведваўся.

Дарэчы, з гэтым выданнем звязаны творчыя і армейскія лёсы беларусаў Дзмітрыя Пісякова, Васіля Ткачова, Аляксандра Ляўковіча, Алеся Карлюкевіча... У Ташкенце Якуб Колас пазнаёміўся з узбекскім савецкім дзяржаўным дзеячам Абдуджабарам Абдурахманавым, які ў 1938—1946 гг. з'яўляўся старшынёй Саўнаркама Узбекскай ССР. Сярод узбекскіх пісьменнікаў, з якімі сустракаўся наш класік, — Уйгун, Хамід Алімджан, Хаміль Якубаў, Каміль Яшэн, Зулфія, Мірмухсін (перастваралі яго творы), іншыя паэты і перакладчыкі. Кожнаму з іх прысвечаны асобныя артыкулы.

Канешне ж, не будзе абыходзіцца і тэма «Узбекская літаратура і Якуб Колас». А таксама — «Каракалпакская літаратура і Якуб Колас» (Каракалпакстан уваходзіць у склад Узбекістана).

У Ташкенце Якуб Колас сустрэўся з літаратуразнаўцам Сцяпанам Ліхадзёўскім, уладжэнцам Случчыны, беларускім паэтам, які ў 1934 г. быў высланы ў Паўднёвы Казахстан, а напрыканцы 1930-х гг. асталяваўся ў Ташкенце, дзе абараніў кандыдацкую дысертацыю па творчасці французскага пісьменніка Анатолія Франса. У сталіцы Узбекістана Якуб Колас пазнаёміўся з рускай паэтэсай Святланай Сомавай, прысвяціў ёй паэтычныя радкі. Усё гэта, як сведчыць папярэдні слоўнік, і будзе адлюстравана ў будучай персанальнай энцыклапедыі.

Нагадаем, што на працягу апошніх дзесяцігоддзяў у Беларусі (пачатак — у 1986 годзе) выйшла некалькі персанальных энцыклапедыяў. Яны прысвечаны Янку Купалу (спачатку — аднатомнае выданне; затым — трохтомнае), Францыску Скарыну, Максіму Багдановічу, Уладзіміру Караткевічу. Цяпер — чарга за энцыклапедыяй «Якуб Колас», якая плануецца да выдання ў найбліжэйшыя гады пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

І па плячы, і па душы

**Вырабы майстроў Пры-
нёманскага краю не раз высока
ацэньваліся экспертамі ў галі-
не традыцыйных рамёстваў на
рэспубліканскім узроўні. Адно
з апошніх дасягненняў — пры-
няцце дзвюх уміель у Белару-
скі саюз майстроў народнай
творчасці. Знаёмся: Юлія
Барадзіна і Ірына Шавельская.**

**Каб нітачка з мінулага
не абарвалася**

Мінулы год для вядучага метадыста па выяўленчым і дэкаратыўна-прыкладным мастацтве Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці і адначасова майстра па ткацтве Юліі Барадзіной выдаўся асабліва плённым. Дзяўчына літаральна за пяць месяцаў стала ледзь не мясцовай знакамітасцю! І ўсё гэта дзякуючы маштабнаму габелену «Гісторыі жывая ніць», да вырабу якога ёй пашчасціла далучыцца ў межах аднайменнага праекта, рэалізаванага метадычным цэнтрам.

Юлія Барадзіна.

Своеасаблівым крэатыўным кіраўніком творчай працы выступіла настаўніца Юліі — Алена Шулейка, патамны майстар па вырабе габеленаў з 40-гадовым досведам, ткацкая тэхніка якой занесена ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь.

Прасці, ткаць, снаваць, вышываць, плесці карункі — усё для дзяўчыны і па плячы, і па душы. А пачынаўся яе творчы шлях даволі незвычайна...

Некалькі гадоў таму яна працавала метадыстам на малой радзіме — у Слоніміскім раённым цэнтры культуры. І аднойчы перад ёй паставілі няпростую, але даволі цікавую задачу: ператварыць разабраны ткацкі станок у паўнабартасны жывы экспанат. Кемліваць, кнігі і падтрымка народнага майстра Зэльвеншчыны Антаніны Пянцян дапамаглі Юліі справіцца з работай на выдатна. Адным з першых значных вынікаў засваення ткацкіх тэхнік майстра-пачаткоўца стала каларытная калекцыя лялек «Беларусачкі» і ручнік з узорам «дымкі». У хуткім часе Юлія стварыла пяць падвойных дываноў, кожны з якіх — увасабленне глыбокай пашаны да аўтэнтчных народных традыцый.

Дзейнасць Юліі Барадзіной у абласным метадычным цэнтры — бясконцы кругаварот яскравых падзей, цікавых сустрэч і новых здзяйсненняў. Метадыст праводзіць даследчую работу па вывучэнні старажытных арнаментаў, паспяхова бярэ ўдзел у буйных святах і фестывалях, арганізоўвае майстар-класы па ткацтве і экскурсіі ў выставачнай зале Гродзенскага АМЦНТ, спрабуе сябе ў розных відах дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Шматгадовая плённая праца і высокі прафесіяналізм Юліі адзначаны падзякай Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.

**Пра майстэрства
колеру сонечных промняў**

Вы ведаеце, што саламяныя лялькі маладога і маладой — найлепшыя вясельныя аб'екты для новаспечанай сям'і? А ці чулі вы, што птушкі з беларускага золата сімвалізуюць душы продкаў-ахоўнікаў? Мноствам разнастайных сакрэтаў саломаліцтва валодае Ірына Шавельская — майстар народных мастацкіх рамёстваў аддзела этнаграфіі, фальклору і рамёстваў Гродзенскага раённага культурна-інфармацыйнага цэнтра. Эксклюзіўныя вырабы Ірыны адрозніваюцца асаблівай далікатнасцю і вытанчанасцю. Майстрысе ўдалося выпрацаваць непаўторны аўтарскі стыль і ўласную

Ірына Шавельская.

тэхніку. Бухгалтар па спецыяльнасці, яна не ўяўляе жыцця без творчасці, бо, паводле Ірыны, кожны, хто хоць аднойчы паспрабуе папрацаваць з саломкай, стане гарачым прыхільнікам гэтай справы.

Нарыхтоўкай і захаваннем сыравіны для будучых шэдэўраў Ірына Шавельская займаецца з такой жа любоўю, як і непасрэдна рамяством. Менавіта таму большую тэрыторыю на яе прысудзілім участку займае не гародніна, а... жыта! Кожны выраб з творчага багажу майстра — на вагу золата: капелюшы і дэкаратыўныя абручы, жніўныя вянкi і дажыначныя снапы, дзівосныя букеты і містычныя павукі, серыі работ, прысвечаныя абрадавым святам — Калядам, Вялікадню, Купаллю. За гады выставачнай дзейнасці Ірына Шавельская назапасіла стос лаўрэацкіх дыпламаў і падзяк.

Майстар з задавальненнем кіруе гуртком «Саламяныя карункі» ў аграгарадку Гожа Гродзенскага раёна, знаёміць хлопчыкаў і дзяўчынак з мастацкімі практыкамі саломаліцтва Гродзеншчыны, якія, дарэчы, летась папоўнілі Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь і прэтэндуюць трапіць у рэпрэзентатыўны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны чалавецтва ЮНЕСКА. Юныя пераймальнікі векавой традыцыі ўжо добра засвоілі, што самы прыгожы выраб — гэта той, які створаны ўласнымі рукамі.

Ала БЯЛЬКЕВІЧ, фота аўтара

млын навін

Міжнародная асветніцка-патрыятычная акцыя «Дыктоўка Перамогі» адбылася ў Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Гэты праект праводзіцца з мэтай прыцягнення шырокай грамадскасці да вывучэння сваёй гісторыі, павышэння гістарычнай пісьменнасці і патрыятычнага выхавання моладзі. Акцыя прымеркавана да 80-годдзя пачатку вайны, таму частка пытанняў была прысвечана першаму году Вялікай Айчыннай і юбілеем знакамітых савецкіх палкаводцаў. Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны не выпадкова стаў партнёрам у рэалізацыі міжнароднага праекта ў Мінску, бо сёння гэта адна з галоўных устаноў краіны па патрыятычным выхаванні, скарбніца ведаў для тых, хто хоча і ўмее здабываць мудрыя ўрокі з мінулага.

Лекцыя Антона Рудака «З гісторыі мінскага падполля» адбылася ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча. Гісторык, краязнаўца і паэт раскажаў, як падпольшчыкі змагаліся з захопнікамі падчас акупацыі Мінска, якія былі перамогі і паражэнні, хто кіраваў гэтымі мужнымі людзьмі і якія дыверсіі правялі, як быў арганізаваны замах на генеральнага камісара Беларусі Вільгельма Кубэ. Адказы на многія пытанні знайшлі тыя, хто завітаў на лекцыю. Антон Рудак — аўтар зборніка «Верхні горад», фіналіст прэміі «Дэбют», лаўрэат прэміі «Кніга года» — прачытаў некалькі сваіх вершаў, напісаных па матывах ваенных падзей.

Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа запрашае сёння на музычны вечар «Хто цябе выдумаў...» Песні кіно», падчас якога прагучаць добра знаёмыя хіты з запамінальным драматычным сюжэтам. На камернай сцэне — здымачная пляцоўка музычнага тэлепраекта. Удзельнікі — салісты з розных устаноў культуры, якія жадаюць выканаць любімыя творы перад камерай. У гарачай крэатыўнай атмасферы ўзнікаюць спрэчкі, падзел творчай тэрыторыі... Але напрыканцы ўсіх паяднае песня. Артысты-колосаўцы выканаюць для гледачоў хіты з кінафільмаў «Дажывём да панядзелка», «Іван Васільевіч мяняе прафесію», «Службовы раман», «Дзяўчаты», «Белыя росы» і інш. У спектаклі заняты Наталля Аладка, Ульяна Ацсава, Яўген Бераснеў, Арцём Блахін, Святлана Жукоўская, Дзмітрый Каваленка, Ксенія Камінская, Святлана Сухадолава, Юрась Цвірка.

Міра ІЎКОВІЧ

У Брылёўскай сельскай бібліятэцы Магілёўскага раёна прайшла імпрэза «Дакранаючыся словам да жыцця», прысвечаная 70-годдзю з дня нараджэння лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Міхаіла Башлакова. Прысутныя пачулі пра жыццёвы шлях юбіляра, які сваёй мэтай зрабіў служэнне роднаму слову, беларускай літаратуры. Тэматыка яго твораў — лёс Айчыны, народа, палескія краявіды, горыч і боль чарнобыльскай трагедыі, духоўнасць і гістарычная памяць. Да юбілею быў падрыхтаваны біяграфічны буклет і аформлена кніжная выстаўка, дзе ўвагу прысутных прыцягнуў зборнік «Пяро зязюлі падніму» з дароўным надпісам чытачам кніжніцы.

Юлія ЯЦКОВА

Адметнай падзеяй у культурным жыцці Піншчыны стаў удзел моладзі рэгіёна ў XXXV Міжнароднай сацыяльна-творчай праграме «У будучыню — з надзеяй». У аграгарадку Парахонск ладзілася традыцыйная сустрэча таленавітых дзяцей і моладзі з артыстамі Белдзяржфілармоніі і айчыннай эстрады. У Парахонскай дзяржаўнай дзіцячай школе мастацтваў адбыўся майстар-клас з удзелам узорнага ансамбля «Красачкі», ансамбля скрыпачоў, вакальна-інструментальнага ансамбля «Сяброўкі» і салістаў Белдзяржфілармоніі. У той жа дзень у Парахонскім сельскім цэнтры культуры і адпачынку на адной сцэне з кампазітарам Эдуардам Ханком, спеваком Радамірам, артыстамі філармоніі сваю праграму гледачам прадставіў інструментальны ансамбль дзіцячай школы мастацтваў «Настрой».

Тамара ШЧАРБАКОВА

У сельскай бібліятэцы аграгарадка Міхалішкі Астравецкага раёна для дзяцей малодшага школьнага ўзросту быў арганізаваны конкурс малюнкаў, прысвечаны птушкам, якіх і адлюстравалі з вялікім задавальненнем у сваіх работах вучні тутэйшай школы. Ці ёсць стварэнні больш прыгожыя і грацыёзныя, чым птушкі? Кожная непаўторная і незвычайная, у кожнай свой нораў і звычкі. Падчас выстаўкі гэтых работ у кніжніцы бібліятэкар распавяла аб рэдкіх відах, якія занесены ў Чырвоную кнігу Беларусі. Сапраўдную цікавасць сярод чытачоў выклікала гульнявая праграма «У кожнай птушцы свае замашкі». Была падрыхтавана адмысловая віктарыя. Пагутарылі і пра навуку арніталогіі, што займаецца вывучэннем крылатых насельнікаў. Школьнікі актыўна ўключыліся ў абмеркаванне прапанаванай тэмы, расказвалі пра свой досвед падрыхтоўкі кармушак для птушак.

Вольга ЗАЯНЧКОВСКАЯ

